

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 19 (2019), št. 1

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2019

Izdajatelja / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Ivo Banac (ZDA / USA), dr. Rajko Bratuž, dr. Neven Budak (Hrvaška / Croatia),
dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec, dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan,
dr. Tomaž Kladnik, dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Jože Mlinarič, dr. Jurij Perovšek,
dr. Jože Pirjevec (Italija / Italy), dr. Dragan Potočnik, dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar,
dr. Imre Szilágyi (Madžarska / Hungary), dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar,
dr. Marija Wakounig (Avstrija / Austria)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Prevajanje / *Translation:*

David Hazemali, Uroš Turnšek

Lektoriranje / *Language-editing*

Ana Šela

Oblikovanje naslovnice / *Cover Design:*

Knjižni studio d.o.o.

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Knjižni studio d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvillečke prispevkov v tem časopisu objavljata '**Historical – Abstracts**' in '**America: History and Life**'.

Časopis je uvrščen v '**Ulrich's Periodicals Directory**', evropsko humanistično bazo **ERIH** in mednarodno bibliografsko bazo **Scopus (h, d)**.

*Abstracts of this review are included in '**Historical – Abstracts**' and '**America: History and Life**'.*

*This review is included in '**Ulrich's Periodicals Directory**', european humanistic database **ERIH** and international database **Scopus (h, d)**.*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije, je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko **487**. Izdajo časopisa sta omogočili Agencija za raziskovalno dejavnost RS in Mestna občina Maribor.
Co-financed by the Slovenian Research Agency and City of Maribor.

Studia
Historica
Slovenica

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

- ANDREJ HOZJAN: **Z**godnjenovoveško Prekmurje. V čast stoletnice združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom (2019) 11
Early Modern Prekmurje. In Honour of the Centenary of the Reunification of Prekmurje Slovenians with their Homeland (2019)
- NINA STEINBACHER in ANDREJ RAHTEN: **"V** boj za staro pravdo!" – ustanovitev in delovanje Samostojne kmetijske stranke do konca zasedanja konstituante 71
"In the Fight for Old Justice!" – Establishment and Activities of the Independent Agricultural Party until the End of the Constituent Assembly Period
- MATEJA ČOH KLADNIK: **S**odišče slovenske narodne časti na Ptuj 107
The Court of Slovenian National Honour in Ptuj
- JOŽICA ČEH STEGER: Ivan Potrč in Narte Velikonja na sončni in senčni strani revolucije 135
Ivan Potrč and Narte Velikonja on the Sunny and Shadowy Side of Revolution
- FRANCI LAZARINI: **F**rance Stele in raziskovanje slovenske arhitekture 153
France Stele as the Researcher of Slovenian Architecture
- ALEŠ MAVER, DARKO FRIŠ in GORAŽD BAJC: **M**ed begom pred sovjetsko preteklostjo in vračanjem vanjo. Stranke in volitve v Ukrajini in Belorusiji med leti 1989 in 2013 181
Between a Flight from the Soviet Past and a Return to It. The Party Landscape of Ukraine and Belarus between 1989 and 2013
- GORAŽD BAJC, JANEZ OSOJNIK in DARKO FRIŠ: **N**ekateri vidiki mednarodnega priznanja Slovenije s posebnim ozirom na ameriški pogled, junij 1991–april 1992 217
Some Aspects of Slovenia's International Recognition with Particular Reference to the American Perspective, June 1991–April 1992

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

MIRAN LAVRIČ: **Mladi in religija v severovzhodni Sloveniji**
po letu 2000. Sekularizacijske težnje in relativno
vztrajanje institucionalne religioznosti257
Youth and Religion in Northeastern Slovenia after 2000.
Secularization Tendencies Along with the Relative Robustness
of Institutional Religiosity

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts 277

Uredniška navodila avtorjem /
Editor's Instructions to Authors 283

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
Historica
Slovenica*

UDK 94(497.4)"1991/1992"
1.01 Izvirni znanstveni članek

DOI 10.32874/SHS.2019-07

Nekateri vidiki mednarodnega priznanja Slovenije s posebnim ozirom na ameriški pogled, junij 1991–april 1992

Gorazd Bajc

Dr., izredni profesor
e-pošta: gorazd.bajc@um.si

Janez Osojnik

Mag. zgodovine, mladi raziskovalec
e-pošta: janez.osojnik1@um.si

Darko Friš

Dr. redni profesor
e-pošta: darko.fris@um.si

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino,
Koroška cesta 160, SI–2000 Maribor, Slovenija

Izvleček:

Na podlagi preučevanja časopisnega gradiva (tako slovenskega kot tudi tujega, predvsem časnika *The New York Times*) objavljenih dokumentov in najbolj relevantne literature se članek osredotoča tako na diplomatska prizadevanja slovenskih političnih voditeljev za dosego mednarodnega priznanja Slovenije kot tudi reakcijo tujine na to. Posebej je izpostavljena drža ameriške uradne politike glede vprašanja mednarodnega priznanja Slovenije, kot tudi poročanje ameriškega tiska o politiki Združenih držav Amerike ter držav Evropske gospodarske skupnosti do Slovenije. Časovni okvir, ki ga zajema članek, je zamejen med koncem junija 1991, ko je Slovenija (in tudi Hrvaška) razglasila samostojnost, in prvo polovico aprila 1992, ko so ZDA priznale Slovenijo kot samostojno in suvereno državo.

Ključne besede:

Združene države Amerike, Evropska gospodarska skupnost, Jugoslavija, Slovenija, 1991, mednarodno priznanje, diplomacija, *The New York Times*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 19 (2019), št. 1, str. 217–256, 156 cit., 3 slike
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod¹

Druga polovica 80. let 20. stoletja je tako v svetu kot v Jugoslaviji pomenila veliko prelomnico. Eden izmed značilnih procesov tega obdobja je bil razpad vzhodnega komunističnega bloka in začetek demokratičnih teženj v Vzhodni Evropi. Temu procesu se ni izognila niti Jugoslavija, a za razliko od dogajanj v preostalem delu Vzhoda se je tu končal na zelo nasilen način, ki je pomenil tudi razpad države. O možnosti takega ali podobnega razpleta se je na Zahodu začelo govoriti v začetku sedemdesetih let.

Po eni strani se je pojavljalo vprašanje, kako bo v Jugoslaviji, ko bo njen nesporni vodja Josip Broz-Tito zapustil "krmilo ladje" (naravna smrt ali odpoved vodilnih funkcij). Že sredi junija 1971 je tako ameriški predsednik Richard Nixon naročil, naj o tem *National Security Council* pripravi študijo, v začetku marca naslednjega leta se je v Londonu sestal skupni anglo-ameriški obveščevalni komite, ki si je zadal prav tako nalogo.² Britanski krogi so že vse od poletja 1968 do konca sedemdesetih let, kot je razvidno iz analize njihovih primarnih virov, stalno "bdeli" nad tem, kajti zanje (in na splošno za Zahod) bi Titov "odhod" predstavljal priložnost za Sovjetsko zvezo, da neposredno ali posredno intervenira v državi in postavi na vodilna mesta novo vodstvo, bolj poslušno Moskvi: če bi se tak scenarij uresničil, bi to imelo katastrofalne posledice za severnoatlantsko zaveznitvo (NATO) na njenem južnem delu, se pravi v Grčiji, predvsem pa Italiji.³ Preučevanje teh gradiv iz obdobja od začetka do polovice naslednjega desetletja je pokazalo, kako si je Velika Britanija še dalje prizadevala, da bi se enotna in neuvrščena Jugoslavija ohranila.⁴ Zaradi soodvisnosti v obrambi pred potencialnim napadom iz Vzhoda so se odnosi med Beogradom in Rimom, po tem ko so bili še v prvi polovici petdesetih let zelo napeti (predvsem zaradi nerešenega mejnega vprašanja,⁵ pa nasilja po drugi

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Preteklost severovzhodne Slovenije med slovenskimi zgodovinskimi deželami in v interakciji z evropskim sosedstvom*, št. P6-0138, ter raziskovalnih projektov *Kontemporalnost razumevanjskega konteksta ter izražanje osebne in družbene svobode*, št. J7-8283, in *Kultura spominjanja gradnikov slovenske države*, št. J6-9354, ki jih financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

² Jože Pirjevec, *Tito in tovariši* (Ljubljana, 2011), str. 663.

³ Gorazd Bajc, "Dietro le quinte della visita di Tito a Roma nel 1971: il contesto locale e internazionale letto dalla diplomazia britannica", *Annales, Series Historia et Sociologia* 24, št. 4 (2014), str. 724–728; isti, "Great Britain and the Italian-Yugoslav relations in the 1970s", v: *Italy and Tito's Yugoslavia in the Age of International Détente*, ur. Massimo Bucarelli, Luca Micheletta, Luciano Monzali in Luca Riccardi (Bruxelles et al., 2016), str. 76–82.

⁴ Jure Ramšak, "'From Skadarlija to Downing Street': Velika Britanija in začetek jugoslovanske krize, 1980–1985", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 687–698.

⁵ Med najnovejšimi študijami: Federico Tenca Montini, "La soluzione migliore per Trieste: la proposta jugoslava di amministrazione congiunta del Territorio libero di Trieste (1952–1953)", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 713–732.

svetovni vojni,⁶ zlasti še zmerom nerešenega vprašanja deportiranih Italijanov;⁷ po sporu Tito–Stalin iz leta 1948 so se sicer Anglo-Američani kaj kmalu zavedali, kako pomembno vlogo bo lahko v širšem kontekstu odigrala Jugoslavija⁸), izboljšali, in sicer do take mere, da je postajalo vedno bolj evidentno, da sta na makro ravni zaveznika.⁹ Po drugi strani so od druge polovice sedemdesetih izšla nekatera dela, predvsem novinarjev, ki so predvidevala težave Titovih naslednikov: da se bo po vsej verjetnosti občutilo pomanjkanje neke močne *leadership*, pa krhkost ekonomskega sistema in ranljivost federativne ureditve, kar bi lahko Sovjeti izrabili, da bi ogrozili jugoslovansko neodvisnost; obenem zaskrbljenost zaradi potencialnega poslabšanja notranjih razmer, predvsem zaradi nacionalnih sporov; z drugimi besedami, v prihodnosti bi, če bi oziroma ko bo Tito "odšel", bili po vsej verjetnosti priča razpadu jugoslovanske države.¹⁰

Možnost razpada države so medtem predvidele nekatere obveščevalne službe. Seveda nimamo podatkov o vseh, lahko pa omenimo nekaj primerov. Visoki oficir italijanske vojaške obveščevalne službe, admiral Fulvio Martini (Tržačan po rodu, zato pa je jugoslovanski stvarnosti posebej pozorno sledil; naj bi bil tudi eden izmed sposobnejših v italijanski obveščevalni službi), je v svojih spominih razlagal, kako so v njegovi službi, *Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare* (SISMI), že leta 1978 predvideli, da bo Jugoslavija deset let po Titovi smrti zaradi srbskega šovinizma in interesov raznih narodnosti (imenoval jih je sicer etnije) razpadla. Leta 1990, ko je Martini celo vodil službo SISMI, je tedanjega predsednika vlade Giulia Andreottija opozoril, da je po stikih z jugoslovansko vojaško obveščevalno službo iz Beograda jasno, da bo ob ameriškem in evropskem priznanju neodvisnosti Bosne počilo in razvnela se bo državljanska vojna.¹¹

⁶ Zaradi metodologije svetujemo: Gorazd Bajc in Urška Lampe, "Kritična analiza uporabe anglo-ameriških dokumentov glede nasilja ob koncu druge svetovne vojne v Julijski krajini", *Studia Historica Slovenica* 17, št. 1 (2017), str. 247–287.

⁷ Najnovejši prispevek na to temo: Urška Lampe, "Guerra gelida a Belgrado. Le deportazioni in Jugoslavia dalla Venezia Giulia nel secondo dopoguerra. La questione degli elenchi e nuove fonti", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 691–712.

⁸ Med najnovejšimi študijami: Emanuele Parrillo, "The Anglo-American Special Relationship and Yugoslavia in the Early Cold War", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 733–764.

⁹ Op. 3 in med najnovejšimi študijami Karlo Ruzicic-Kessler, "Avvicinamento e cooperazione interregionale: la Jugoslavia nei rapporti di vicinato con l'Austria e l'Italia (1968–1978)", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 787–806; Saša Mišić, *Pomirenje na Jadranu. Jugoslavija i Italija na putu ka Osimskim sporazumima iz 1975* (Beograd, 2018); Benedetto Zaccaria, *La strada per Osimo. Italia e Jugoslavia allo specchio (1965–1975)* (Milano, 2018).

¹⁰ Carl Gustaf Ströhm, *Obne Tito kann Jugoslawien überleben?* (Graz–Wien–Köln, 1976); Gavriel D. Ra'anan, *Yugoslavia after Tito. Scenarios and Implications* (Boulder, 1977); Andrew Borowiec, *Yugoslavia after Tito* (New York–London, 1977).

¹¹ Fulvio Martini, *Nome in codice Ulisse* (Milano, 2001), str. 65–66. Opozoriti moramo, da je tu avtor pripisal zasluge za prognozo iz leta 1978 službi SID, se pravi *Servizio Informazioni Difesa*, ki pa je bilo ime za obveščevalno službo italijanske vojske do leta 1977, ko so jo preimenovali v SISMI.

Prognoze, da bi se lahko v Jugoslaviji (poleg predvidevanj o vedno večji nestabilnosti sistema) mednacionalni spori sprevergli v najhujše – nasilja in vojna obračunavanja ter celo razpad države –, so medtem vsaj od leta 1979 večkrat napovedali v osrednji ameriški obveščevalni službi *Central Intelligence Agency* (CIA).¹² Naslednje leto je eden izmed njenih predstavnikov v Evropi Cord Meyer najslabši možni scenarij omenil v svoji knjigi z naslovom *Facing Reality: From World Federalism to the CIA*.¹³ Leta 1983 je bila zapisana ocena, da Jugoslavija od spora s Sovjeti leta 1948 še ni doživljala tako hude krize; politični voditelji nimajo Titove karizme in torej dovoljšne avtoritete. Vedno hujšim razmeram bi vojska sicer lahko bila kos, ne bo pa krize znala rešiti oziroma ne bo našla dolgoročnih rešitev.¹⁴ Leta 1990 so v poročilu omenili, da bi zmaga desnega političnega pola (verjetno je bil s tem mišljena stranka Hrvatska demokratska zajednica – HDZ) na aprilskih volitvah na Hrvaškem lahko povečala tveganje za izbruh nasilja. Oktobra istega leta je CIA, kot se je kasneje izkazalo, precej natančno napovedala dogodke v Jugoslaviji. Ocenjevala je, da bo Jugoslavija prenehala delovati kot zvezna država v roku enega leta, Markovićeve gospodarske reforme ne bodo mogle preprečiti razpada, omenjali so tudi možnost etničnega konflikta na državni ravni. Kar se tiče mednarodne diplomacije, je CIA ocenila, da se Združene države Amerike (ZDA) s krizo ne bodo soočile ter bodo glavno vlogo pri njenem reševanju imele evropske države, zlasti Nemčija.¹⁵

Ob kaki drugi priliki bomo omenili tudi druge tedanje prognoze in jih posebej analizirali. Na tem mestu bo zadoščalo, da podčrtamo večkrat premalo upoštevano dejstvo, da so obveščevalne službe morale pripraviti več možnih scenarijev za prihodnost, da bi lahko tako nadrejenim, se pravi vodilnim v državah, nudile čim več koristnih informacij in potencialnih rešitev. Obenem kljub

¹² "NIE 15-79, Prospect for Post-Tito Yugoslavia, Volume I – The Estimate, 25 September 1979," v: *Yugoslavia. From 'National Communism' to National Collapse: US Intelligence Community Estimative Products on Yugoslavia, 1948–1990* (Pittsburgh, PA, 2006), str. 575 (dalje: *Yugoslavia. From 'National Communism' to National Collapse*). Prim. Jordan Baev, "US Intelligence Community Estimates on Yugoslavia (1948–1991)", *National Security and the Future* 1, št. 1 (2000), str. 102; Gale Stokes, "American National Intelligence Estimates on Yugoslavia", v: *125 Years of Diplomatic Relations between the USA and Serbia*, ur. Ljubinka Trgovčević (Belgrade, 2008), str. 181–182 (dalje: Stokes, "American National Intelligence Estimates").

¹³ Prim. Carlos Gonzales Villa, "From 'Pessimism' to Geopolitical Instrumentalisation: Revisiting the U.S. Policy towards dying Yugoslavia", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 701 (dalje: Gonzales Villa, "From 'Pessimism' to Geopolitical Instrumentalisation").

¹⁴ "SNIE 15-83, Yugoslavia: An Approaching Crisis?, 31 January 1983", v: *Yugoslavia. From 'National Communism' to National Collapse*, str. 627–649.

¹⁵ Gonzales Villa, "From 'Pessimism' to Geopolitical Instrumentalisation", str. 704 in 707. O poročilu CIE iz oktobra 1990 tudi npr. Jože Pirjevec, *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadžrdjevićeve in Titove Jugoslavije* (Koper, 1995), str. 424 (dalje: Pirjevec, *Jugoslavija*); Warren Zimmermann, *Izvor pogube: Jugoslavija in njeni uničevalci: zadnji ameriški veleposlanik pripoveduje, kaj se je zgodilo in zakaj* (Ljubljana, 1998), str. 92–93 (dalje: Zimmermann, *Izvor pogube*).

obilici podatkov niso vedno pravilno ali zadostno interpretirale razmer. Tak je bil primer vzhodnonemške službe državne varnosti (*Staatssicherheitsdienst der Deutsche Demokratischen Republik* – STASI). Čeprav je prejela tudi poročila sorodnih služb sovjetskega bloka ter ji je uspelo tajno pridobiti gradiva v zunanjem ministrstvu Zvezne republike Nemčije in v njenih tajnih službah, pa tudi v Washingtonu in NATU, so bile njene analize jugoslovanske krize od leta 1980 dalje ne ravno na nivoju.¹⁶

Zaskrbljenost, ki torej ni bila prisotna samo v zakulisjih zahodnih vlad ali njihovih obveščevalnih služb, ampak se je odražala tudi v javnosti, katere glavni motiv je bila (ne)perspektiva posttitovske prihodnosti samostojne Jugoslavije, pomembne za ohranjanje ravnotežja in torej varnosti in miru v Evropi. S koncem hladne vojne se je njena "posebna geopolitična" vloga bistveno zmanjšala, vzporedno pa se je med Slovenci vedno bolj oblikovala potreba po reformi sistema oziroma želja po svoji poti v prihodnost.

Mednarodni vidiki dediščine jugoslovanske "posebne geopolitične" vloge in odzivi iz tujine glede slovenskih aspiracij ostajajo velik izziv za zgodovino-pisje. Poleg nekaterih spominskih del¹⁷ imamo na razpolago nekaj zelo tehničnih študij o "slovenskem primeru". Dobrih deset let po osamosvojitvi Slovenije je najbolj kompletne objavil najboljši poznavalec tematike Božo Repe.¹⁸ Od desete obletnice dalje je izšlo tudi več monografskih številčk znanstvenih revij oziroma zbornikov in v nekaterih so obravnavane tudi "korenine" slovenske "pomladi", obenem dobimo v njih posamezne prispevke o mednarodnih vidikih slovenskega osamosvajanja.¹⁹ V zadnjih letih je nato izšlo nekaj novih

¹⁶ Jože Pirjevec, "Jugoslovanska kriza v arhivu STASI (1980–1989)", *Acta Histriae* 24, št. 3 (2016), str. 643–662.

¹⁷ Predvsem Dimitrij Rupel, *Skrivnosti države. Spomini na domače in zunanje zadeve 1989–1992* (Ljubljana, 1992); isti, *Srečanja in razbajanja. Optimistični zapiski o slovenskih zunanjih zadevah v prvem desetletju* (Ljubljana, 2001); Janez Drnovšek, *Moja resnica* (Ljubljana, 1996).

¹⁸ Božo Repe, *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije* (Ljubljana, 2002) (dalje: Repe, *Jutri je nov dan*); isti, "Slovenska zunanja politika in mednarodni vidik slovenske osamosvojitve", v: *Slovenci v Evropi: o nekaterih vidikih slovenske povezanosti s sosedi in Evropo*, ur. Peter Vodopivec (Ljubljana, 2002), str. 211–286 (dalje: Repe, "Slovenska zunanja politika"); isti, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (II. del: Slovenci in federacija)*, Viri 18 (Ljubljana, 2003) (dalje: Repe, *Viri o demokratizaciji II.*); isti, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (III. del: osamosvojitve in mednarodno priznanje)*, Viri 19 (Ljubljana, 2004) (dalje: Repe, *Viri o demokratizaciji III.*).

¹⁹ *Časopis za zgodovino in narodopisje* 72=Nv37, št. 3–4 (Demosov zbornik), ur. Darko Friš (2001); *Slovenska osamosvojitve 1991. Pričevanja in analize*, ur. Jurij Perovšek, Barbara Šatej, Stane Granda, Damijan Guštin in Tomaž Teropšič (Ljubljana, 2002); *Acta Histriae* 11, št. 1 (2003); *Enotni v zmagi. Osamosvojitve Slovenije*, ur. Nataša Urbanc (Ljubljana, 2006); *Studia Historica Slovenica* 7, št. 1–2 (2007); *Osamosvojitve 1991: država in demokracija na Slovenskem v zgodovinskih razsežnostih*, ur. Mitja Ferenc, Jurij Hadalin in Blaž Babič (Ljubljana, 2011); *Studia Historica Slovenica* 12, št. 2–3 (2012); *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*, ur. Aleš Gabrič (Ljubljana, 2012); *Četrto stoletje Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja*, ur. Jure Gašparič in Mojca Šorn (Ljubljana, 2016).

prispevkov in omeniti velja tiste, ki so jih napisali Aleš Gabrič,²⁰ Dimitrij Rupel,²¹ Carlos Gonzales Villa,²² Rok Zupančič,²³ Boštjan Udovič,²⁴ Kornelija Ajlec,²⁵ pa omenjeni Repe.²⁶ Izmed številnih del o razpadu Jugoslavije ter vojn so najbolj referenčna dela Jožeta Pirjevca²⁷ in Sabine P. Ramet;²⁸ ažurirani pregled tovrstnih objav, ki so izšla v tujini do leta 2015, je objavila Catherine Baker, ki pa – žal – ne upošteva del v "jugoslovanskih" jezikih, obenem vzame v poštev le nekatere prevode v angleščino "jugoslovanskih" avtorjev.²⁹ Zaradi nekoliko večje časovne distance in vedno bolj dostopnih arhivov ter drugih virov želimo v prihodnje posebej poglobiti kompleksna vprašanja novejšev evropske oziroma svetovne in slovenske zgodovine.

V pričujoči razpravi smo se omejili na obravnavo slovenskih prizadevanj po mednarodnem priznanju samostojnosti in na odzive tujih držav, zlasti kar se tiče njihovega (ne)simpatiziranja s slovenskimi aspiracijami; pri tem smo posebej izpostavili ameriško politiko, in sicer držo uradnega Washingtona, kot tudi poročanje enega izmed osrednjih ameriških dnevnikov, *The New York Times*, pa tudi odnos s strani držav Evropske gospodarske skupnosti (EGS) do Slovenije. Časovno smo razpravo zamejili med junijem 1991 in aprilom 1992.

²⁰ Aleš Gabrič, "Osamosvajanje pred zaprtimi vrati svetovne diplomacije", v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*, ur. Jasna Fischer et al. (Ljubljana, 2005), str. 1332–1338 (dalje: Gabrič, "Osamosvajanje"); isti, "V igro vstopi mednarodna diplomacija", v: prav tam, str. 1344–1349; isti, "Mednarodno priznanje Slovenije", v: prav tam, str. 1367–1381.

²¹ Dimitrij Rupel, "Managing Yugoslav Crises: Conference on Yugoslavia in the Hague (1991) and the Challenges of Multilateral Diplomacy", *Acta Histriae* 21, št. 3 (2013), str. 329–360.

²² Carlos Gonzales Villa, *Nova država za nov svetovni red: Mednarodni vidiki osamosvajanja Slovenije* (Ljubljana, 2017) (dalje: Gonzales Villa, *Nova država za nov svetovni red*); isti, "From 'Pessimism' to Geopolitical Instrumentalisation".

²³ Rok Zupančič, "Preprečevanje, prepričevanje, obžalovanje: ZDA, razpad SFRJ in diplomatsko (ne) priznanje neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije (1990–1992)", *Teorija in praksa* 53, št. 2 (2016), str. 312–344.

²⁴ Boštjan Udovič, "We Told the Truth about Yugoslavia ...!: Slovenian (Para)diplomats in 1990–1992", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 713–730.

²⁵ Kornelija Ajlec, "Slovenia and the UN in the Correspondence of the Secretary-General Javier Perez de Cuellar, 1991–1992", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 755–768.

²⁶ Božo Repe, "Vloga Milana Kučana v slovenski zunanji politiki", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 743–754.

²⁷ Jože Pirjavec, *Jugoslovanske vojne 1991–2001* (Ljubljana, 2003) (dalje: Pirjavec, *Jugoslovanske vojne*).

²⁸ Sabrina P. Ramet, *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milošević, Fourth Edition* (Boulder in Oxford, 2002), (dalje: Ramet, *Balkan Babel*); ista, *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005* (Washington D. C.–Bloomington, 2006) (dalje: Ramet, *The Three Yugoslavias*).

²⁹ Catherine Baker, *The Yugoslav Wars of the 1990s* (London–New York, 2015).

Iskanje mednarodne podpore pred in po razglasitvi slovenske samostojnosti

Slovensko prizadevanje za mednarodno priznanje se ni začelo po dnevu razglasitve samostojnosti (25. junija 1991), ampak že (vsaj) leto poprej, zlasti pa po uspešno izvedenem plebiscitu (23. decembra 1990). Akterji slovenske politike so v tujini poizvedovali o stališčih vlad ter sorodnih strank in posebno pozornost namenjali sosednjim državam, pa državam EGS, ZDA, Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE) in Svetu Evrope.³⁰

Sicer je že prej slovenskim politikom uspelo, predvsem od leta 1987, da so nekateri pomembni svetovni časopisi s simpatijami pisali o Sloveniji (da predstavlja upanje glede prepotrebnih reform v skupni državi). V osemdesetih letih so tudi doživeli nekaj pomembnih obiskov tujih državljanov na najvišji ravni (zlasti marca 1988 predsednik Sovjetske zveze Mihail Gorbačov).³¹ Vse to pa ni bilo dovolj v poskusih prepričevanja mednarodne skupnosti oziroma uradnih politik glede bodočega priznanja slovenske emancipacije: v zvezi s tem so naleteli malodane na gluha ušesa. Razlogov za to je bilo seveda več. Sklepamo tudi, da zaradi nepoznavanja razmer v posameznih republikah s strani tujih diplomatov in politikov. To je bilo na primer razvidno med pogovorom na začetku decembra 1989 v Beogradu med predsednikom Predsedstva SR Slovenije Janezom Stanovnikom in ameriškim veleposlanikom v Jugoslaviji Warrenom Zimmermanom.³² Z zgrešeno predstavo o burnem dogajanju se je nato aprila 1990 "izkazala" ameriška revija *Newsweek*, ko ni razumela bistva Demosove zmage na prvih večstrankarskih volitvah.³³ Nič bolje ni bilo z obiskom predsednika slovenske skupščine Franceta Bučarja v ZDA. V okviru ameriškega Sveta za nacionalno varnost novembra 1990 so mu izrecno povedali, da se sicer Slovenija od Jugoslavije lahko loči, "ampak varnega pristanka nam ne bodo zagotovili".³⁴ Na splošno so imeli v EGS, ZDA in drugih pomembnih državah negativen odnos do plebiscita v Sloveniji decembra istega leta in se ga zato uradni predstavniki

³⁰ "Osamosvajanje Slovenije, gradivo izvršnega sveta in Skupščine Republike Slovenije april 1991", v: Božo Repe, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (II. del: Slovenci in federacija)*, Viri 18 (Ljubljana, 2003), dok. 95, str. 339–340 (dalje: Repe, *Viri o demokratizaciji II.*). Glej tudi Dimitrij Rupel, "Zunanjepolitični vidiki osamosvojitve Slovenije", *Acta Histriae* 11, št. 1 (2003), str. 121.

³¹ Božo Repe in Darja Kerec, *Slovenija, moja dežela. Družbena revolucija v osemdesetih letih* (Ljubljana, 2017), str. 206–214.

³² "Razgovor predsednika Predsedstva SR Slovenije Janeza Stanovnika z veleposlanikom ZDA v SFRJ Warrenom Zimmermanom, 5. 12. 1989", v: Repe, *Viri o demokratizaciji II.*, dok. 104, str. 368–377.

³³ Jože Pirjevec, "Poročanje tujega tiska o Sloveniji leta 1990", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 72=Nv37, št. 3–4 (Demosov zbornik) ur. Darko Friš (2001), str. 691 (dalje: Pirjevec, "Poročanje tujega tiska o Sloveniji").

³⁴ Rosvita Pesek, *Bučar* (Celovec, 2016), str. 217–218 (dalje: Pesek, *Bučar*).

mednarodnih institucij in posameznih držav niso udeležili.³⁵ Na splošno je bilo poročanje tujega tiska ob plebiscitu odklonilno do slovenskih prizadevanj in podobno držo so tedaj ponavljali predstavniki administracije ZDA.³⁶ Spomladi 1991 se je delegacija ameriških profesorjev in strokovnjakov za reševanje konfliktov nekaj tednov v Ljubljani pogovarjala z vodilnimi slovenskimi politiki – po Pučnikovem pričevanju, naj bi to bili verjetno samo iz koalicije Demosa. Poskušala je prepričati tudi njega, naj se opusti ideja o samostojnosti in v zameno sprejme finančno pomoč dveh milijard dolarjev – zaman.³⁷ Marca je ameriški predsednik George H. W. Bush izjavil, da ne bodo nagradili tistih, ki se nameravajo enostransko ločiti.³⁸

Po takih in drugih izkušnjah (kompletno sliko prizadevanj oziroma negativnih odzivov bomo prikazali ob kaki drugi priliki) so v okviru slovenskega vodstva aprila 1991 ocenjevali, da bi v tujini bili pripravljeni priznati slovensko osamosvojitve le pod določenimi pogoji, in sicer, če bi do razdružitve prišlo na temelju dogovora v Jugoslaviji in če bi se skupni gospodarski trg obdržal ter bi se preprečilo odpovedi že sklenjenih pogodb o skupnih vlaganjih. Izjemo je za vodilne v Ljubljani predstavljala Avstrija, ki je do določene mere pokazala naklonjenost slovenskim (in hrvaškim) tezam – vsaj tako so upali v Ljubljani,³⁹ čeprav so se na Dunaju šele po agresiji Jugoslovanske ljudske armade (JLA) začeli odkrito zavzemati za priznanje Slovenije in Hrvaške; obenem za avstrijske voditelje akt priznanja ne bi smel biti neko izolirano dejanje, ampak v okviru celotne rešitve jugoslovanske krize. Vsekakor je od konca junija dalje Avstrija odigrala predvsem pomembno posredovalno vlogo.⁴⁰

Za Slovence so se negativna sporočila iz tujine nadaljevala. Tako je 9. maja ameriški *State Department* ugotavljal, da je jugoslovanska vojska faktor stabilnosti in miru v državi. Malo pred tem je EGS podprla politiko srbskega liderja Slobodana Miloševića.⁴¹ Dne 20. maja, se pravi nekaj tednov pred razglasitvijo samostojnosti, je slovensko politično vodstvo ponovno ocenilo stališča posameznih držav, in to tudi iz gospodarskega vidika. Za Avstrijo, Madžarsko in Nemčijo (vsaj kar se gospodarstva tiče) so ocenjevali, da so naklonjene Sloveni-

³⁵ Repe, *Viri o demokratizaciji II.*, str. 226.

³⁶ Pirjevec, "Poročanje tujega tiska o Sloveniji", str. 691–693.

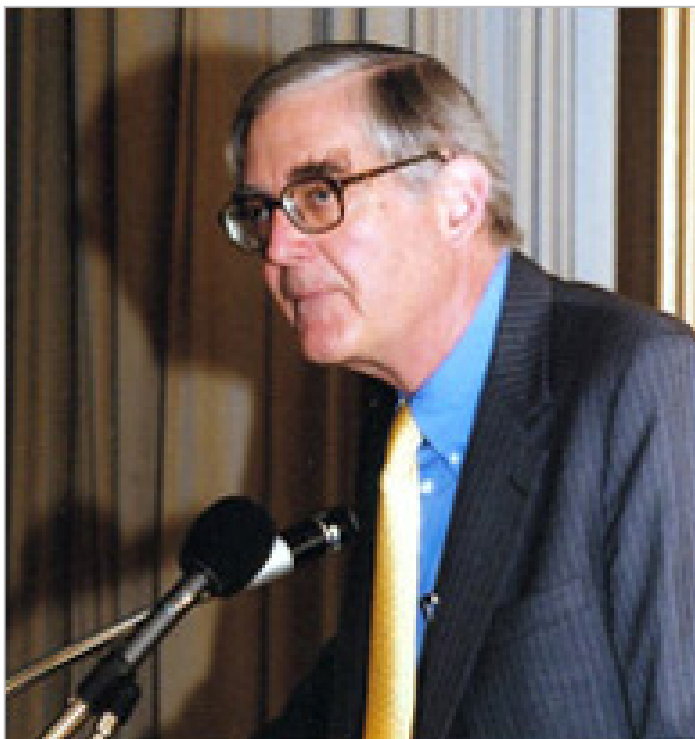
³⁷ Rosvita Pesek, *Osamosvojitvena vlada. Kako so gradili državo* (Celovec–Ljubljana–Dunaj, 2012), str. 516; ista, *Pučnik* (Celovec, 2013), str. 362–364.

³⁸ Pirjevec, *Jugoslavija*, str. 425.

³⁹ "Osamosvajanje Slovenije, gradivo izvršnega sveta in Skupščine Republike Slovenije april 1991", v: Repe, *Viri o demokratizaciji II.*, dok. 95, str. 341.

⁴⁰ Mitja Ferenc in Božo Repe, "Jugoslavija/Slovenija in Avstrija med Vzhodom in Zahodom, 1955–1991", v: *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju / Slowenisch-österreichische Beziehungen im 20. Jahrhundert*, ur. Dušan Nečak, Boris Jesih, Božo Repe, Ksenija Škrlec in Peter Vodopivec (Ljubljana, 2004), str. 485–488.

⁴¹ Pirjevec, *Jugoslavija*, str. 425.

Ameriški veleposlanik v Beogradu Warren Zimmerman (Wikimedia Commons)

ji, pričakovali so razumevanje Švice, upali na pomoč držav Beneluksa, ob čemer so imeli najmanj pozitivno mnenje o nizozemski državi, medtem ko so še menili, da so Francija, Španija in Portugalska nenaklonjeni slovenskim zahtevam. Za Veliko Britanijo so ocenili, da dogajanje precej natančno opazuje, kot ključni državi na poti do priznanja pa so ocenjevali Italijo in ZDA.⁴²

Italijanska politika oziroma njen vrh je bil, kot so na podlagi besed zunanjega ministra Dimitrija Rupla ugotavljali na seji vlade 13. junija 1991, razcepljen. Odločno je odcepitvi Slovenije nasprotoval zunanji minister Gianni De Michelis, predsednik Francesco Cossiga pa ji je bil naklonjen in naj bi dejal, da se ne sme žrtvovati Slovenije in Hrvaške na račun jugoslovanske enotnosti. Premier Giulio Andreotti je zagovarjal enotno evropsko politiko, a ne za vsako ceno. Mu je pa Rupel pripisal pomembno vlogo zlasti glede odnosa ZDA do jugoslovanskega problema, saj naj bi ravno začel mehčati "ameriško trdno linijo glede nekaterih strateških evropskih vprašanj," posledično je pripisoval Italiji

⁴² Repe, *Viri o demokratizaciji III.*, str. 306; isti, *Milan Kučan*, prvi predsednik (Ljubljana, 2015), str. 362 (dalje: Repe, *Milan Kučan*).

pomembno vlogo pri slovenskem mednarodnem priznanju v prihodnosti.⁴³ Analize tedanje italijanske zunanje politike na podlagi primarnih virov (arhiv Andreottija) le deloma potrjujejo omenjeno interpretacijo slovenske vlade, saj poudarjajo, kako so v Rimu še zmerom upali v možnost neke mediacije med sprtimi republikami ter da je Cossiga zagovarjal previdnost in slovenskemu predsedniku Milanu Kučanu svetoval, da je najbolje pogajati se, kajti jugoslovanske krize ni mogoče rešiti z vojaško silo.⁴⁴

Kakorkoli že, ZDA so vztrajale pri ohranitvi Jugoslavije (niso pa niti prizanašale z opozorili beograjskim oblastem). Bolj, kot se je bližal datum razglasitve slovenske samostojnosti (kot je bilo večkrat poudarjeno, šest mesecev po plebiscitu), bolj se je ameriški pritisk večal. Tako je priznanju Slovenije odločno nasprotoval ameriški ambasador v Jugoslaviji Warren Zimmermann,⁴⁵ na kar pa se večina Slovencev, sodeč po zapisu Celestine Bohlen, ki je poročala za *The New York Times*, ni ozirala.⁴⁶ Zimmermann je, kot piše v svoji knjigi spominov, sredi junija 1991 slovenski vladi napovedal, da bo enostransko dejanje razglasitve samostojnosti imelo za posledico nasilje. Zato jo je prosil, naj ostane v Jugoslaviji, hkrati pa, naj v primeru odhoda iz Jugoslavije le-tega išče preko pogajanj in sporazumov.⁴⁷ Iz tega je moč sklepati, da je bil v komunikaciji do slovenskega političnega vodstva kljub osebni načelnosti nedosleden, saj je dopuščal dve povsem različni možnosti.

Le nekaj dni pred razglasitvijo samostojnosti, 21. junija 1991, je državni sekretar ZDA James Baker priletel v Beograd. Po številnih pogovorih je – tudi v imenu KVSE ter po predhodnem posvetovanju z EGS – izrazil nasprotovanje enostranskim dejanjem (se pravi osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške);⁴⁸ hkrati pa, da bi morali v Jugoslaviji uvesti decentralizacijo oblasti in del le-te prenesti na bolj suverene republike.⁴⁹ Istega dne se je pogovarjal tudi s predsednikom Milanom Kučanom. Iz zabeležke srečanja je Bakerjevo stališče zelo jasno:

⁴³ Glej Milan Predan, "Namen dosežen." Kučan in Rupel po vrnitvi iz Italije", *Večer*, 13. 6. 1991, str. 2.

⁴⁴ Antonio Varsori, *L'Italia e la fine della guerra fredda. La politica estera dei governi Andreotti (1989–1992)* (Bologna, 2013), str. 136–142. O De Michelisovi politiki, ki je v tej fazi prevladovala, Gorazd Bajc, "Italija, razpad Jugoslavije in osamosvojitve ter mednarodno priznanje Slovenije", *Studia Historica Slovenica* 12, št. 2–3 (2012), str. 382–387 (dalje: Bajc, "Italija, razpad Jugoslavije in osamosvojitve").

⁴⁵ Repe, *Jutri je nov dan*, str. 331; isti, *Milan Kučan*, str. 361; Rosvita Pesek, *Osamosvojitve Slovenije* (Ljubljana, 2007), str. 285 (dalje: Pesek, *Osamosvojitve Slovenije*); ista, *Bučar*, str. 248.

⁴⁶ Celestine Bohlen, "Slovenia is moving to Independence", *The New York Times*, 6. junij 1991, str. A14.

⁴⁷ Zimmermann, *Izvor pogube*, str. 131.

⁴⁸ Pirjevec, *Jugoslavija*, str. 426; isti, *Jugoslovanske vojne*, str. 44–45; Laura Silber in Allan Little, *The Death of Yugoslavia* (London, 1996), str. 150–152; Christopher Bennett, *Yugoslavia's Bloody Collapse. Causes, Course and Consequences* (London, 1998), str. 154–155; Repe, *Jutri je nov dan*, str. 337–338 in 406–407; isti, *Milan Kučan*, str. 366–367; Pesek, *Bučar*, str. 248–249.

⁴⁹ Stokes, "American National Intelligence Estimates", str. 185.

Vaša namera o enostranski razglasitvi neodvisnosti bo pripeljala do prelivanja krvi in nasilja v Jugoslaviji. Naše stališče, je nadaljeval Baker, je, da je potrebno ohraniti enotnost Jugoslavije na novih osnovah in skozi dialog med centrom in deli oziroma republikami. Jugoslovani naj sicer sami odločijo o svoji bodoči ureditvi. Vendar svoj pogled oziroma zaskrbljenost utemeljujejo v Združenih državah Amerike oziroma Evropi glede položaja in razvoja Jugoslavije na zgodovini tega območja. Jugoslavija je sod smodnika, potrebna je samo ena iskra, da on eksplodira. /.../ Za nas je, je nadaljeval Baker, zelo težko, da najzahodnejši, najrazvitejši oziroma najperspektivnejši del Jugoslavije želi oditi iz Jugoslavije. Odhod Slovenije iz Jugoslavije bi, je še posebej poudaril Baker, spremenil ravnotežje oziroma razmerje sil v Jugoslaviji, in to v korist Miloševića. To bi bilo neodgovorno dejanje s strani Slovenije. Ne bomo, je še posebej poudaril Baker, priznali samostojnosti Sloveniji, brez ozira na veliko spoštovanje, ki ga gojimo do Slovenije oziroma slovenskega naroda in demokratičnih prizadevanj. Ni nam poznano, je nadaljeval Baker, da bi katerakoli druga država bila pripravljena priznati samostojnost Sloveniji.⁵⁰

O njegovem obisku je *The New York Times* poročal, da je ponovil uradno ameriško držo: zavzemal se je za ohranitev Jugoslavije, v kateri bi republike dobile določeno stopnjo avtonomije. Ko je uvidel, da njegove ideje med voditelji republik niso naletele na odobravanje, je celo omenil možnost razpada večnacionalne države na Balkanu.⁵¹ Sabrina P. Ramet je opozorila na posledice besed, ki jih je izrekel Baker. Po njenem mnenju je s predlogom o večji decentralizaciji po eni strani nevede podprl slovenska in hrvaška takratna stališča glede Jugoslavije, po drugi pa s tem, ko je zatrdil, da ZDA ne bodo priznale Slovenije in Hrvaške, vzbudil spodbudo pri srbskemu predsedniku Miloševiću in JLA, da je izvedla napad.⁵² Temu je težko pritrčiti s popolno gotovostjo, saj je bil takratni cilj slovenske politike, kot bo tudi moč videti v nadaljevanju, prihodnost izven Jugoslavije, Bakerjeve besede pa so jasno nakazovale le na spremembo jugoslovanske ureditve.

Ravno zato je bil do ameriškega državnega sekretarja kritičen tudi predsednik slovenske skupščine France Bučar. Menil je, da se je na Zahodu pojavljal strah, da bi reorganizacija Jugoslavije ogrozila mir v Evropi, ob tem pa zatrdil, da so ti strahovi neupravičeni, je poročal novinar *The New York Timesa* Chuck

⁵⁰ "Zabeležka razgovora predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana z Jamesom Bakerjem, državnim sekretarjem za zunanje zadeve ZDA, Beograd, 21. 6. 1991", v: Repe, *Viri o demokratizaciji II.*, dok. 106, str. 381.

⁵¹ Thomas L. Friedman, "Baker urges end to Yugoslav rift", *The New York Times*, 22. 6. 1991, str. 1 (section 1).

⁵² Ramet, *The Three Yugoslavias*, str. 392–393. Več avtorjev je pisalo glede različnih interpretacij Bakerjevih besed, predvsem, ali je posredno prižgal zeleno luč srbskemu in vojaškemu vrhu, saj ni zagrozil s protikužepi v primeru uporabe sile. Strnjeno npr. v: Gabrič, "Osamosvajanje", str. 1338.

Državni sekretar
ZDA James Baker
(Wikimedia Commons)

Sudetic. Slednji je tudi menil, da bosta Slovenija in Hrvaška še leta po osamosvojitvi ohranila močne vezi z Jugoslavijo in njenim gospodarstvom. Poleg tega ni verjel, da bosta Slovenija in Hrvaška v letu 1992 vpeljali novi valuti, temveč bo ta ostala jugoslovanski dinar. Zapisal je še, da bo JLA ostala na tleh obeh republik in da bosta tako slovenska kot hrvaška vlada predlagala njen umik v roku treh do šestih let.⁵³ Njegov skepticizem o dejanski samostojni poti Slovenije je bilo moč opaziti tudi dan kasneje, ko je kljub navajanju besed predsednika Kučana o slovenski samostojnosti zapisal, da so slovenski in hrvaški voditelji favorizirali svoj obstanek v decentralizirani Jugoslaviji (*"Even though the Slovene and Cro-*

⁵³ Chuck Sudetic, "Yugoslav premier in plea to Republics", *The New York Times*, 25. 6. 1991, str. A16.

atian leaders clearly prefer to remain in a decentralized Yugoslav federation.")⁵⁴ Sklenimo lahko, da kljub njegovemu poznavanju razmer, saj je bil takrat eden izmed glavnih poročevalcev za dnevnik iz New Yorka glede Jugoslavije, ni uvidel, da je državi grozil razpad in ne transformacija v konfederacijo.

Istega dne, 26. junija, po tem, ko je slovenska skupščina sprejela temeljne osamosvojitvene akte, je Peter Millonig, zastopnik slovenske vlade v Washingtonu, pozval ZDA k podpori Sloveniji. Bil je tudi prepričan, da je politika predsednika Busha pomenila naklonjenost demokratičnim procesom na tleh Jugoslavije. Ob tem pa se je spraševal, kako bo demokracija na območju Jugoslavije vpeljana, saj temu območju ni bila poznana oziroma niso imeli izkušenj z njo,⁵⁵ kar ni povsem držalo, saj je v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev večino časa obstajalo strankarsko in parlamentarno življenje (le komunistom je bilo po celi državi prepovedano nastopanje in 6. januarja 1929 je kralj Aleksander I. Karađorđević uvedel t. i. šestojanuarsko diktaturo, ki je trajala do 3. septembra 1931, ko je izdal oktroirano ustavo).

Mednarodnega priznanja seveda ni bilo mogoče doseči brez predhodne razglasitve samostojnosti. Že 26. junija 1991 je Slovenijo priznala Hrvaška (in obratno), kar seveda ni spremenilo položaja na mednarodni diplomatski sceni. Francoski zunanji minister Robert Dumas se je zavedal, da bi lahko bila posledica razglasitve samostojnosti izbruh vojaškega spopada na jugoslovanskih tleh. Menil je še, da čeprav so se prebivalci obeh omenjenih republik na plebiscitu odločili za samostojno pot (s čimer je priznal načelo samoodločbe), je bila naloga mednarodne skupnosti zagotavljanje miru.⁵⁶ Na zagotavljanje le-tega se je oprl tudi predstavnik Bele hiše za stike z javnostjo Marlin Fitzwater, ko je predstavil ameriško držo do dogodkov v Jugoslaviji ter Litvi (kjer je na začetku leta sovjetska vojska, da bi preprečila izvedbo osamosvojitvenih ukrepov, izvedla hud incident). Ob tem ga je eden izmed novinarjev opozoril na kontradiktorno politiko ZDA. Ta je po eni strani podpirala baltske republike na njihovi poti k samostojnosti, po drugi pa zagovarjala enotnost Jugoslavije. Fitzwater je odgovoril, da je potrebno gledati posebej na vsako izmed držav v vzhodni in jugovzhodni Evropi ter njihovo težnjo po odcepitvi na podlagi specifičnih okoliščin, v katerih se je znašla. Posledica enostranskih odcepitev je lahko tudi izbruh vojaškega spopada zaradi česar bi bilo bolje, da bi jugoslovanski narodi živeli v enotni državi. Izjavil je:

⁵⁴ Chuck Sudetic, "2 Yugoslav states vote independence to press demands", *The New York Times*, 26. 6. 1991, str. A1.

⁵⁵ Peter Millonig, "After 7 Centuries, Slovenia is Free", *The New York Times*, 26. 6. 1991, str. A23. Podrobneje je Millonigov prispevek analiziral Matjaž Klemenčič, "Odmevi na nastanek in delovanje Demosa v ZDA", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 72=Nv37, št. 3–4 (Demosov zbornik), ur. Darko Friš (2001), str. 709–710.

⁵⁶ Alan Riding, "Europeans Warn on Yugoslav split", *The New York Times*, 26. 6. 1991, str. A7.

No, o vsaki državi morate ponovno razmisliti glede na njene okoliščine. Če upoštevamo procese, ki so določeni za mirno reševanje, namesto samovoljne odcepitve, kar lahko povzroči uporabo sile, je naše preprosto prepričanje, da bi jugoslovanski narodi najboljše preživeli v enotni državi.⁵⁷

Evropska gospodarska skupnost prevzame iniciativo in odzivi na vojno v Sloveniji

Zaradi napada JLA na Slovenijo po njeni razglasitvi samostojnosti se je EGS odločila ukrepati v smeri zaustavitve nasilja. 28. junija so v Zagreb pripotovali zunanji ministri Luksemburga, Nizozemske in Italije (Jacques Poos, Hans van den Broek in Gianni De Michelis), ki so predlagali trimesečno zamrznitev izpolnjevanja *Deklaracije o neodvisnosti Republike Slovenije*. Poos, ki je ob tem dejal, da gre pri reševanju jugoslovanske krize za uro Evrope, ne za uro Amerike, je na koncu pogovorov od Kučana dobil pritrdilen odgovor na vprašanje, ali bo skupščini priporočil, naj sprejme predlog o zamrznitvi osamosvojitvenih procesov.⁵⁸

Zelo optimističen je bil po pogovorih slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel, ki je na izredni seji skupščine vseh zborov, ki je potekala v noči iz 29. na 30. junij, dejal, da se je Evropa bala širjenja nasilja, kar je po njegovem mnenju izboljševalo status Slovenije. Mednarodno priznanje je bilo po njegovih besedah "na pomolu", sestanek v Zagrebu pa si je razlagal kot priznanje Slovenije v smislu mednarodnega objekta.⁵⁹ Manj optimističen je bil slovenski predsednik Milan Kučan, ki je menil, da je bilo stališče EGS na pogovorih s trojico v znamenju odklanjanja izjav o neodvisnosti Slovenije in težnje k vnovični vzpostavitvi Jugoslavije.⁶⁰

30. junija so se pogovori z evropsko trojko nadaljevali, ko je ta zahtevala, naj Slovenija deblokira vojašnice in dovoli, da se vojska vrne v vojašnice z orož-

⁵⁷ "U.S. on Secession: Maybe", *The New York Times*, 28. 6. 1991, str. A8. V originalu: "Well, you have to consider again every country in light of its own circumstances. Looking at the processes that are established for peaceful resolution as opposed to arbitrary secession and the use of force that can result in, it is simply our belief that the Yugoslav people would be best served by a country that's unified."

⁵⁸ Posamezni podatki v Repe, *Jutri je nov dan*, str. 343; Pesek, *Osamosvojitve Slovenije*, str. 519–521; Alan Riding, "Conflict in Yugoslavia; Europeans send High-Level Team", *The New York Times*, 29. 6. 1991, str. 5 (section 1).

⁵⁹ "Zapisnik 22. izredne – skupne seje vseh zborov Skupščine Republike Slovenije, ki je bila 29. oziroma 30. 6. 1991 ob 22. uri v veliki dvorani skupščine", v: Repe, *Viri o demokratizaciji III.*, dok. 22, str. 83 in 84; Pesek, *Osamosvojitve Slovenije*, str. 458–465; France Bučar, "Podpora Kučanovim stališčem. Stališča Skupščine Republike Slovenije", *Večer*, 1. 7. 1991, str. 5.

⁶⁰ Viktor Meier, *Zakaj je razpadla Jugoslavija*, (Ljubljana, 1996), str. 312 (dalje: Meier, *Zakaj je razpadla Jugoslavija*).

jem. Nizozemski zunanji minister Van den Broek je zagrozil, da bo EGS posredovanje opustila, v kolikor Slovenija ne bo nameravala upoštevati dogovora. Milejši je bil v svojih izjavah De Michelis. Poudarjal je, da gre le za tri mesece, nato bo Slovenija samostojna. Kučan je izpostavil, da se Teritorialna obramba (TO) nima kam vrniti, saj nima kasarn, zato so nujni zunanji neodvisni opazovalci. Slovenska stran je vztrajala pri doseženem, ne bo pa nadaljevala z uresničevanjem samostojnosti do izteka moratorija.⁶¹

Kot je pravilno izpostavil Božo Repe, se je porajalo vprašanje interpretacije o zamrznitvi osamosvojitvenih procesov. Tako so nekateri mediji dogovor med Slovenijo in EGS sprva razumeli kot prenehanje osamosvajanja, ne pa le začasne zaustavitve.⁶² Eden izmed njih je bil tudi *The New York Times*. Njegov dopisnik iz tujine Alan Riding je sestanek v Zagrebu interpretiral tako, da bi Jugoslavija ostala enotna, Slovenija in Hrvaška pa bi ob tem dobili veliko mero avtonomije (to bi določala spremenjena ustava). Ob tem je Riding opozoril tudi na različen pogled vodilnih Francije in Nemčije na reševanje jugoslovanske krize: nemški kancler Helmut Kohl se je zavzemal za prekinitev pomoči Beogradu, medtem ko je bil francoski predsednik François Mitterand bolj za njeno začasno prekinitev in je ob podpori Velike Britanije, Španije in Italije kot prioriteto nalogo označil ohranitev enotne Jugoslavije.⁶³ V omenjenem časniku 30. junija v rubriki *Citat dneva* pa so se znašle Ruplove besede: "Za Slovenijo ni druge poti kot njena osamosvojitve." (*For Slovenia there is no return from independence.*)⁶⁴

Izbruhu vojne v Sloveniji je ameriški tisk posvetil kar nekaj pozornosti. Poleg poročanja o bojih so nekateri novinarji poskušali poglobljeno analizirati politično stanje po državi. Novinar David Binder je krivce za krizo v Jugoslaviji iskal v najpomembnejših politikih. Na tem mestu jih je razdelil med tiste, ki so se obnašali dobro, in tiste, ki so se obnašali slabo. Med "dobre" je uvrstil Anteja Markovića, Vasila Tuporkovskega, Kira Gligorova in Alijo Izetbegovića, medtem ko so bili "slabi" Slobodan Milošević, Franjo Tuđman in Milan Kučan. Ti so imeli po njegovem mnenju marsikaj skupnega: vsi so bili bivši člani Komunistične partije Jugoslavije (oziroma Zveze komunistov Jugoslavije), vsi so se zavihteli na položaj predsednika republike na volitvah leta 1990, vsi trije so se nagibali tudi k avtoritarnosti (nadzor nad poročanjem tiska in televizije). Čeprav so bili izvoljeni na volitvah, ni nobenega izmed njih označili kot demokrata.⁶⁵ Njogo-

⁶¹ Repe, *Jutri je nov dan*, str. 346; "Zapiski razgovorov s 'trojko' v Zagrebu, drugi del, nedelja 30. junij 1991", v: Repe, *Viri o demokratizaciji III.*, dok. 28, str. 117–119.

⁶² Repe, *Jutri je nov dan*, str. 343–344.

⁶³ Alan Riding, "Conflict in Yugoslavia; Europeans send High-Level Team", *The New York Times*, 29. 6. 1991, str. 4 (section 1).

⁶⁴ "Quotation of the Day", *The New York Times*, 30. 6. 1991, str. 2 (section 1).

⁶⁵ David Binder, "The World; How Tito's Heirs Made A Mess of Yugoslavia", *The New York Times*, 30. 6. 1991, str. 5 (section 4).

va delitev je sovpadala s percepcijo ameriške uradne politike do Jugoslavije. Za "dobre" je označil tiste, ki so si prizadevali ohraniti skupno državo, medtem ko so bili "slabi" tisti, ki so šibili več kot štiridesetleten uveljavljeni red na tem delu Balkanskega polotoka.

Drugi ameriški novinar, Thomas L. Friedman, je poskušal primerjati ameriško državno ureditev s potencialno ureditvijo Jugoslavije in ob tem ugotovil, da bo za slednjo potrebno iznajti nek nov model federalizma, da bo država lahko ostala enotna (".../ *it will require a kind of federalism not yet invented.*"). Prav tako je zapisal, da ima ameriška zunanja politika problem, ker se mora soočiti s pravico do uveljavitve samoodločbe manjših narodov, kar po navadi ogrozi utečen red na mednarodni politični sceni. Tako se je vprašal, zakaj ZDA podpirajo težnje baltskih držav po samostojnosti, po drugi strani pa slovenskih ne.⁶⁶ Na vprašanje sam ni podal odgovora. Ameriška drža glede Jugoslavije je ostajala trdna in njen cilj je bil preprečitev širjenja državljanske vojne na večini njenegega ozemlja. Ob tem je pomočnik ameriškega državnega sekretariata Lawrence Eagleburger dejal, da se ZDA zavzemajo za širitev demokracije brez nasilja. Izbruh slednjega se mu je zdel povsem realen. Temu bi se po njegovem mnenju izognili z nastankom neke nove jugoslovanske konfederacije.⁶⁷

Vedno večji pomen pri reševanju slovenske problematike osamosvajanja je medtem prevzemala Nemčija.⁶⁸ Z zunanjim ministrom Hansom Dietrichom Genscherjem se je del slovenskega političnega vrha srečal 2. julija v Beljaku. Zaključili so skladno s stališčem zveznega kanclerja Helmuta Kohla, ki je menil, da je ohranjanje skupne države s pomočjo vojaške sile nedopustno. Natanko tako stališče je nemški zunanji minister pozneje (5. julija 1991) javno izrazil pred ministri evropskih držav v Haagu.⁶⁹ Poslanec nemškega parlamenta iz vrst Krščansko-demokratske zveze (*Christlich Demokratische Union Deutschlands* – CDU) Volker Ruhe pa je menil, da Nemci nimajo niti moralne niti politične kredibilnosti, če ne priznajo Sloveniji in Hrvaški njune pravice do samoodločbe.⁷⁰

Nemškemu pogledu na prihodnost Slovenije se je približevala tudi Avstrija, pri tem pa so se podporniki slovenske osamosvojitve sklicevali na helsinško

⁶⁶ Thomas L. Friedman, "Fort he Nations of Eastern Europe, The U.S. Is More Symbol Than Model", *The New York Times*, 30. 6. 1991, str. 1 (section 4).

⁶⁷ David Binder, "Conflict in Yugoslavia; United Yugoslavia is U.S. Policy's Aim", *The New York Times*, 1. 7. 1991, str. A6.

⁶⁸ O vlogi Nemčije glej: Tamara Griesser-Pečar, "Vloga Nemčije pri osamosvojitvi Slovenije", *Studia Historica Slovenica* 12, št. 2–3 (2012), str. 355–378.

⁶⁹ Meier, *Zakaj je razpadla Jugoslavija*, str. 315; Repe, *Jutri je nov dan*, str. 348; isti, *Milan Kučan*, str. 376–377; Danilo Slivnik, *Sto osamosvojitvenih dni* (Ljubljana, 1991), str. 180–182.

⁷⁰ Stephen Kinzer, "Kohl Threatens to End German Aid to Yugoslavia", *The New York Times*, 2. 7. 1991, str. A8.

deklaracijo iz leta 1975, kjer je bila opredeljena pravica do samoodločbe. Tako je uslužbenec avstrijskega zunanjega ministrstva Thomas Klestil dejal, da so cilji zahodne politike do Jugoslavije enaki, le poti do njih se razlikujejo. Pričakoval je, da bodo tudi preostale štiri republike razglasile samostojnost, nato pa bi se med vsemi šestimi začela pogajanja o možnem sobivanju v neki novi jugoslovanski državni enoti. Ob tem je poudaril (kar smo že omenili), da Avstrija ne bo podprla samostojne Slovenije, ne da bi to storila katera od drugih zahodnih držav.⁷¹

Na splošno večina držav zahodne in rednje Evrope ni simpatizirala s slovensko samostojnostjo. Že omenjeni Alan Riding je izpostavil, da sta EGS pri posredovanju glede jugoslovanske krize motivirala dva dejavnika: preprečitev državljske vojne in samodokazovanje v smislu, da gre za politično silo, na katero je potrebno računati. Ob tem je poudaril, da voditelji držav EGS niso skrivali prepričanja, da bi uspešno reševanje jugoslovanske krize dvignilo njihov ugled v ZDA. Velika Britanija, Francija, Italija in Španija so se tudi bale, da bi v nekaterih drugih delih Evrope lahko prišlo do avtonomističnih teženj, in sicer na Škotskem, v Walesu, Severni Irski, Korziki, Kataloniji, Baskiji bi lahko prišlo do povečanja sporov med Flamci in Valonci pa tudi v delih Italije, kjer je bila regionalna pripadnost močno prisotna med ljudmi.⁷²

V začetku julija je za nekoliko drugačne tone glede usode Jugoslavije poskrbel Baker. Izjavil je namreč, da so ZDA še vedno najbolj naklonjene njeni ohranitvi, vendar pa so pripravljene sprejeti kakršnokoli politično tvorbo na jugoslovanskih tleh, če bi do nje prišlo bo mirni poti in z dialogom med sptimi stranmi. Baker je tudi pozval države ES, naj ne prodajajo orožja Jugoslaviji in obenem izrazil zaskrbljenost, če bi zaradi pomanjkanja nadzora zveznih aparatov nad JLA, prišlo do državljske vojne v celotni Jugoslaviji.⁷³ V Bakerjevi izjavi se odraža tedanja pasivna vloga ZDA pri reševanju jugoslovanske krize, saj kljub pozivom k dialogom same niso nameravale tu igrati vloge posrednika.

Se je pa nekaj dni za tem uresničil eden izmed Bakerjevih predlogov: države EGS so se namreč dogovorile, da Jugoslaviji ne bodo začasno prodajale orožja in poleg tega so odložile finančno pomoč v višini milijarde ameriških dolarjev.⁷⁴

Dne 5. julija 1991, ko je potekalo srečanje zunanjih ministrov evropske dva-

⁷¹ David Binder, "Conflict in Yugoslavia; Some Western Nations Split Off on Yugoslavia", *The New York Times*, 3. 7. 1991, str. A6.

⁷² Alan Riding, "Conflict in Yugoslavia; A Toothless Europe? Community Is Stung by Yugoslav Strife as Truces Unravel Before Ink Is Dry", *The New York Times*, 4. 7. 1991, str. A7; isti, "Conflict in Yugoslavia; Separatists in Europe Indirectly Reinforce Unity in Yugoslavia", *The New York Times*, 7. 7. 1991, str. 6 (section 1).

⁷³ Thomas L. Friedman, "Conflict in Yugoslavia; War in Yugoslavia feared by Baker", *The New York Times*, 4. 7. 1991, str. A7.

⁷⁴ Alan Riding, "Conflict in Yugoslavia; European Community Freezes Arms Sales and Aid", *The New York Times*, 6. 7. 1991, str. 4 (section 1).

Ameriški predsednik George H. W. Bush in nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher (Wikimedia Commons)

najsterice v Haagu, so v Sloveniji zopet izbruhnili spopadi. Tedaj je bila zunanja politika EGS v Nemčiji deležna hudih kritik. Na srečanju so kljub temu sprejeli *Deklaracijo o Jugoslaviji* in sklenili ponovno poslati "ministrsko trojko". V *Deklaraciji* so zahtevali zamrznitev vseh odločitev o samostojnosti od 25. junija 1991 dalje in takojšnji začetek pogajanj brez predpogojev; podprli so tudi pravico do samoodločbe z upoštevanjem ozemeljske celovitosti držav. Nemčija je zahtevala vnos formulacije, da bo EGS ob morebitni kršitvi premirja ponovno pretehtala stališče do neodvisnosti Slovenije in Hrvaške,⁷⁵ s čimer je minister Genscher na svetu ministrov EGS prvič nakazal možnost mednarodnega priznanja Slovenije in Hrvaške.⁷⁶

⁷⁵ Repe, *Jutri je nov dan*, str. 350.

⁷⁶ Meier, *Zakaj je razpadla Jugoslavija*, str. 311.

Odzivi na sprejem *Brionske deklaracije* in pot k slovenski samostojnosti

7. in 8. julija so se na Brionih slovenska, hrvaška in zvezna delegacija sestale z delegacijo evropske dvanajsterice – njena stališča so zastopali Nizozemec Hans van den Broek, Luksemburžan Jacques Poos in Portugalec Joao de Deus Pinheiro. Delegacija evropske dvanajsterice je na podlagi deklaracije, sprejete 5. julija v Haagu, pripravila osnutek sporazuma med sprtimi stranmi na Balkanu. Skupna deklaracija, ki so jo po mestu sestanka poimenovali *Brionska deklaracija*, se je držala načela, da so le jugoslovanski narodi lahko odločali o svoji prihodnosti. V deklaraciji je bilo opredeljeno, da se pogajanja morajo začeti najpozneje 1. avgusta 1991. Pogajali naj bi se o vseh vidikih prihodnosti Jugoslavije brez kakršnih koli pogojev in na podlagi načel sklepnega dokumenta iz Helsinkov in Pariške listine o novi Evropi. Temeljni je bil sklep, da je morala Slovenija za tri mesece zamrzniti osamosvojitvene procese.⁷⁷ S tem je po mnenju Sabine P. Ramet EGS ustvarila oziroma ohranila iluzijo, da je Jugoslavija še vedno obstajala.⁷⁸

Novinar Chuck Sudetic je tedaj menil, da bo v času moratorija prišlo do preureditve jugoslovanske federacije (*"the crumbling Yugoslav federation is to be reconstituted"*), pomoč pri tem pa bo nudila EGS.⁷⁹ Tudi njegov kolega Stephen Engelberg, ki je sicer označil *Brionsko deklaracijo* kot evropski uspeh pri reševanju krize v Sloveniji, je napačno nadaljeval, da sta Slovenija in Hrvaška želeli obstati v preurejeni konfederativni Jugoslaviji.⁸⁰ Drugače je razmišljal njun novinarski kolega William Safire, ki ni verjel v nadaljnji obstoj Jugoslavije. Zapisal je, da bo razpadla bodisi na miren bodisi na krvav način in tudi zunanje grožnje je ne morejo ohraniti. Ob tem je pozval ZDA, naj se postavijo na stran pravice do samoodločbe narodov.⁸¹

Glede ameriške politike se je precej razpisal dopisnik *The New York Timesa*, Leslie H. Gelb. Razpravljal je o dveh možnostih ameriške politike glede Jugoslavije, in sicer o podpori pravici do samoodločbe ter o ohranitvi "starega" reda. Opozoril je, da ima samoodločba tudi negativne plati, in sicer težak nacionalizem, medtem ko ohranitev *statusa quo* omogoča možnost mirnih sprememb. Po njegovem mnenju demokratična odločitev Slovenije in Hrvaške za samo-

⁷⁷ "Brionska deklaracija 8. 7. 1991", v: Repe, *Viri o demokratizaciji* III., str. 89 in dok. 54, str. 164–167; Repe, *Jutri je nov dan*, str. 350–353.

⁷⁸ Ramet, *The Three Yugoslavias*, str. 396.

⁷⁹ Chuck Sudetic, "Yugoslav Army Threatens Truce, 2 Republic Says", *The New York Times*, 10. 7. 1991, str. A8.

⁸⁰ Stephen Engelberg, "Europeans Try Again to Calm Yugoslavs", *The New York Times*, 28. 7. 1991, str. 3 (section 1).

⁸¹ William Safire, "Essay: For Disunion Now", *The New York Times*, 8. 7. 1991, str. A13.

stojno pot še ne predstavljata prave garancije glede demokratične prihodnosti obeh dežel (opozoril je na hrvaške ustaše, za slovenske voditelje pa ni mogel podati ocene, saj je zapisal, da so: "*largely unknown quantities*"). Opozoril je še na gospodarske posledice in ob tem menil, da bodo nove države morale kmalu prositi za mednarodno pomoč, ter na verjetne kršitve pravic narodnostnih manjšin. Svoj prispevek je Gelb sklenil z izrazom podpore ameriški politiki do Jugoslavije.⁸² Na to se je tri tedne zatem odzval profesor na univerzi v Massachusettsu Karl W. Ryavec, ki je JLA označil za agresorje s ciljem vzpostaviti vojaško diktaturo na območju Jugoslavije. Slovenijo je označil za precej demokratično in progresivno deželo, v kateri ni bilo nacionalizma, kot ga je predstavil Gelb.⁸³

Tako kot je upala in si prizadevala politika Busheve administracije, takega ali pa vsaj podobnega mnenja je bila večina novinarjev in poročevalcev enega osrednjih ameriških časnikov, *The New York Timesa*. Še vedno so upali na preureditev Jugoslavije v konfederacijo, prav tako niso pozivali k večjemu vmešavanju ZDA v krizo, ampak so bili očitno zadovoljni, da se je z njo spoprijela ES. Kmalu po sprejemu *Brionske deklaracije* pa je eden izmed najbolj obveščevalnih novinarjev dnevnika iz New Yorka o dogajanju v Jugoslaviji Chuck Sudetic nekoliko obupal nad obstojem Jugoslavije. Zanj je bila odločitev zveznega predsedstva, da se JLA umakne iz najsevernejše republike razpadajoče države, znak, da so zvezni politiki obupali nad ohranitvijo Slovenije znotraj jugoslovanske države.⁸⁴

Slovenska prizadevanja po mednarodnem priznanju in odzivi v tujini

Slovenski politični vrh se je usmeril v prepričevanje držav, naj po koncu moratorija, določenega v *Brionski deklaraciji*, priznajo Slovenijo kot suvereno državo.⁸⁵ Le dva dni po njenem dogovoru se je sovjetski predsednik Gorbačov zavzel za ohranitev Jugoslavije, skupaj s španskim premierjem Felipejem Gonzalezom pa sta se strinjala, da reševanje problemov ne sme potekati s silo.⁸⁶ To je 14. julija ponovil tudi francoski predsednik Mitterrand. Na slovenskem zunanjem ministrstvu so ocenili, da bi do 24. julija 1991 "ob primernem času morda Slovenijo priznale" Avstrija, Češkoslovaška socialistična federativna republika, Bolgarija,

⁸² Leslie H. Gelb, "Foreign Affairs; The Dark Side of Diunity", *The New York Times*, 10. 7. 1991, str. A19.

⁸³ Karl W. Ryavec, "Nations of Yugoslavia Must Keep Individuality; Alpine Slovenia", *The New York Times*, 31. 7. 1991, str. A18.

⁸⁴ Chuck Sudetic, "Yugoslav Federal Army to Pull Out of Slovenia", *The New York Times*, 19. 7. 1991, str. A2.

⁸⁵ Repe, *Viri o demokratizaciji III.*, str. 307–308 in 403.

⁸⁶ "Izpit za Evropo. Gorbačov za enotno Jugoslavijo", *Večer*, 10. 7. 1991, str. 2.

Madžarska, Poljska in Avstrija. Nekatero države, npr. Italija, Nemčija in ZDA pa bi to storile ob morebitnem napadu JLA, pri čemer so na ministrstvu ocenjevali, da je ob tem šlo bolj za opozorilne besede jugoslovanski vojski kot pa za opredelitev za priznanje Slovenije. Za stališče ZDA so sicer še zapisali, da bi priznali Slovenijo v primeru mirne razdružitve.⁸⁷

Zunanje ministrstvo je tudi menilo, da bi si morala Slovenija v prvi fazi prizadevati doseči priznanje "kredibilnega subjekta," morala pa bi tudi "sistematično promovirati avtonomno politično identiteto," pri čemer bi morali izpostaviti njeno različnost s Hrvaško. V tem času bi bilo nujno doseči tudi dogovor o razdružitvi z Jugoslavijo, kar bi privedlo v drugi fazi do mednarodnega priznanja Slovenije. Pri tem so glede na prioriteto razdeli države v štiri skupine: v prvo, kateri bi usmerili največ pozornosti v diplomatskih akcijah, so uvrstili sosednje države in druge dele Jugoslavije, Nemčijo, ZDA, države evropske trojke, stalne članice Varnostnega sveta OZN in ostale članice EGS. Teh prioriteten skupin pa se ne bi nujno strogo držali; v primeru, da bi bila katera izmed držav v nižjih kategorijah pripravljena kmalu priznati Slovenijo, bi svojo diplomatsko dejavnost temu prilagodili. Ministrstvu pa se je zdelo potrebno tudi čimprejšnje odprte diplomatskih predstavništev v Bruslju, New Yorku, Dunaju, Washingtonu, Nemčiji, Italiji in Pragi, ter čim večja stopnja komunikacije z diplomatskim zborom v New Yorku in Ženevi, kjer bi prav tako odprli predstavništvo, kot tudi v samem Beogradu.⁸⁸

Da se je odnos ZDA do Slovenije spremenil za slednjo v nekoliko pozitivno smer, je dokazoval tudi julijski obisk zunanjega ministra Rupla v Washingtonu. Pripravili so ga na podlagi neposrednih stikov ameriške ambasade in slovenskega zunanjega ministra, torej brez posredovanja jugoslovanske ambasade v ameriški prestolnici. Na omenjenem obisku se je vodja slovenske diplomacije pogovarjal z Lawrenceom Eagleburgerjem in dobil občutek, da ZDA prepuščajo reševanje jugoslovanskega vprašanja EGS, čeprav je ameriški sogovornik to sicer zanikal.⁸⁹ Ivo Vajgl, tiskovni predstavnik slovenskega zunanjega ministrstva v ZDA, pa je v začetku avgusta na podlagi govora ameriškega predsednika Georgea H. W. Busha v Ukrajini, kjer naj bi poudaril pravico narodov do samoodločbe, ocenjeval, da bo Slovenija lahko tako nadaljevala z mirnim procesom razdruževanja.⁹⁰ A Vajglova ocena govora ni bila najboljša. Čeprav je Bush napovedal ameriško podporo tistim republikam Sovjetske zveze kot tudi

⁸⁷ "Mednarodnopravno priznanje Slovenije (pregled stanja in možni nadaljnji koraki), popravljeno besedilo", 24. julij 1991, v: Repe, *Viri o demokratizaciji III.*, dok. 119, str. 331–335.

⁸⁸ Prav tam.

⁸⁹ Friš in Bajc, *Demosova vlada in osamosvojitve*; "Bistveno drugačen odnos ZDA. Ivo Vajgl ob govoru predsednika Busha", *Večer*, 3. 8. 1991, str. 3.

⁹⁰ "Bistveno drugačen odnos ZDA. Ivo Vajgl ob govoru predsednika Busha", *Večer*, 3. 8. 1991, str. 3.

"centru," ki se bodo zavzemali za demokracijo in liberalno gospodarstvo⁹¹, pa je (kot je na primer pravilno opozorila Sabrina P. Ramet), naglasil tudi, da ZDA ne bodo podpirale tistih, ki bodo pod izgovorom iskanja samostojnosti svojih republik uveljavljali "despotsko" oblast v njih.⁹² Te besede bi bilo moč implicirati tudi tako, da se nanašajo na Jugoslavijo.

Ameriški predsednik se je v začetku septembra 1991 povrnil k vprašanju priznanja Slovenije in Hrvaške. Dejal je, da še ni primeren čas za to,⁹³ s čimer pa je nakazal, da ZDA očitno ne bodo v nedogled vztrajale pri ohranitvi jugoslovanske enotnosti.

Dne 7. avgusta 1991 so se sestali zunanji ministri EGS, kjer so govorili o reševanju jugoslovanske krize. Čeprav je nemški zunanji minister Genscher pred začetkom sestanka tudi omenil možnost priznanja Slovenije in Hrvaške s strani evropske dvanajsterice⁹⁴, se to ni zgodilo. Sprejeli so le deklaracijo, v kateri so obsodili nasilno dogajanje v Jugoslaviji in od sprtih strani v njej zahtevali pogajanja, ki bi na miren način rešila krizo, komisijo EGS v Jugoslaviji pa so pooblastili, naj pripravi možne gospodarske in finančne ukrepe zoper tiste, ki kršijo mirno stanje.⁹⁵ Nad nepriznanjem Slovenije s strani EGS se je minister Rupel razgovoril, sodeč po pisanju časnika *Večer*, v dunajskem listu *AZ*. Po njegovem mnenju je bila Slovenija *de facto* že priznana s tem, ko so se z evropskimi državami pogovarjali samostojno, in sicer bodisi o političnih kot o gospodarskih vprašanjih.⁹⁶

Istega dne, kot je potekal sestanek zunanjih ministrov evropske dvanajsterice, je ločeno od tega nemški kancler Helmut Kohl zagrozil Srbiji z gospodarskimi sankcijami in priznanjem Slovenije in Hrvaške v primeru, če bi nadaljevala z nasiljem. Vendar je eden izmed nemških vladnih uslužbencev dejal, da do izteka trimesečnega moratorija v državah EGS ne bodo razmišljali o formalnem priznanju Slovenije in Hrvaške. Ob tem je opozoril na njuno majhnost in slabo gospodarstvo, kot tudi o možnosti separatizma v določenih predelih zahodne Evrope.⁹⁷

Avgusta so evropski zunanji ministri razpravljali o več možnostih, kako bi reševali jugoslovansko krizo, in sicer z opazovanjem na terenu, oboroženo

⁹¹ "After the Summit; Excerpts From Bush's Ukraine Speech: Working 'for the Good of Both of Us'", *The New York Times*, 2. 8. 1991, str. A8.

⁹² Ramet, *The Three Yugoslavias*, str. 402.

⁹³ "Pribaltik da, Slovenija in Hrvaška še ne. Diplomatski odnosi ZDA", *Večer*, 3. 9. 1991, str. 2.

⁹⁴ Zarja Pahor, "Priznanje Slovenije in Hrvaške? Evropska dvanajsterica danes pretresa nove ukrepe", *Večer*, 6. 8. 1991, str. 2.

⁹⁵ "Ta hip brez konkretnega ukrepa. Deklaracija Evropske skupnosti o Jugoslaviji", *Večer*, 7. 8. 1991, str. 2; Steven Greenhouse, "European Press for Yugoslav Settlement", *The New York Times*, 7. 8. 1991, str. A3.

⁹⁶ "Slovenija je de facto že priznana. Dr. Dimitrij Rupel za dunajski list *AZ*", *Večer*, 12. 8. 1991, str. 4.

⁹⁷ John Tagliabue, "Kohl Threatens Serbia Over Cease-Fire Violation", *The New York Times*, 8. 8. 1991, str. A8.

intervencijo (čemur večina držav ni bila naklonjena), sankcijami zoper Srbijo, priznanjem Slovenije in Hrvaške ter pozivanju k pomoči OZN in Evropskega varnostnega sveta. Dne 8. avgusta je Francija predlagala volitve po celotni Jugoslaviji, ki bi jih nadzirali mednarodni opazovalci. Kot je pravilno ocenila Celestine Bohlen pa to ne bi rešilo krize, ampak bi zgolj odražalo obstoječe razmere, se pravi, nekatere republike niso več videle svoje prihodnosti v skupni državi.⁹⁸

14. avgusta je slovensko zunanje ministrstvo predstavilo načrt o prihodnji ureditvi Jugoslavije, ki ga je poslalo zunanjim ministrom držav EGS in KVSE. Po tem načrtu bi bila Slovenijo z Jugoslavijo povezana le na simbolni ravni, kot Jugoslovanska konferenca o varnosti in sodelovanju, večji del Jugoslavije pa bi bil organiziran kot federacija, ki bi se ji verjetno priključili tudi Hrvaška in Makedonija.⁹⁹ Načrt je Rupel osebno predstavil De Michelisu, temu pa naj bi se zdel zanimiv in vreden pozornosti.¹⁰⁰ Konec avgusta je slovenski zunanji minister ocenjeval, da so bile Slovenijo pripravljene priznati Avstrija, Bolgarija, Danska, Norveška, Argentina, Avstralija, Nemčija in Italija. Ta zasuk v mednarodni diplomaciji naj bi se zgodil zaradi neuspelega puča v Sovjetski zvezi.¹⁰¹ Zlasti Avstrija se je takrat močno zavzemala za priznanje Slovenije in Hrvaške in je pri tem iskala druge države, ki bi bile pripravljene storiti ta korak. Ob tem še ni bilo moč računati na Madžarsko, in sicer zaradi njene številčne narodne manjšine v Vojvodini.¹⁰²

Konec avgusta je nemški zunanji minister Genscher opozoril jugoslovansko vlado in njenega ambasadorja v Nemčiji o možnosti priznanja Slovenije in Hrvaške v primeru, če se nasilje na Hrvaškem ne konča. Dodal je, da bo Nemčija to predlagala državam EGS.¹⁰³ Znova je na tako možnost ponovil v začetku septembra (sicer je omenil le Hrvaško, a je možno sklepati, da je mislil tudi na Slovenijo), ko je prišlo do kršenja premirja na Hrvaškem. Znova je napovedal možnost ostrejših gospodarskih sankcij za Srbijo v primeru nadaljevanje bojev.¹⁰⁴

Zanimivo oceno o jugoslovanski krizi je sredi avgusta podal že nekajkrat omenjeni Chuck Sudetic. Voditelj Slovenije, Hrvaške in Srbije je pospremil z besedami, da so videli sami sebi kot tiste, ki vodijo zgodovinsko misijo, po kate-

⁹⁸ Celestine Bohlen, "Fragile Truce In Yugoslavia; The Fighting Wanes, But Hatreds Smolder", *The New York Times*, 8. 8. 1991, str. A1.

⁹⁹ Peter Jančič, "Nov model ureditve balkanskega prostora", *Večer*, 14. 8. 1991, str. 3.

¹⁰⁰ "Skupna zaskrbljenost. Dr. Rupel pri De Michelisu", *Večer*, 22. 8. 1991, str. 3.

¹⁰¹ "Pomemben korak. Dr. Dimitrij Rupel na Dunaju in v Budimpešti", *Večer*, 27. 8. 1991, str. 2.

¹⁰² Vlado Paveo, "Dunaj išče partnerje, Budimpešta nas podpira. Dimitrij Rupel iz Avstrije in Madžarske pomirjen in zadoščen", *Večer*, 28. 8. 1991, str. 2.

¹⁰³ Chuck Sudetic, "New Croatia Strife After Bonn Warning", *The New York Times*, 26. 8. 1991, str. A3.

¹⁰⁴ John Tagliabue, "Renewed Fighting Wounds Yugoslav Economy", *The New York Times*, 5. 9. 1991, str. A3.

ri bi njihova republika prišla do samostojnosti (".../ *the leaders of Serbia, Croatia and Slovenia, the country's most powerful republics, have for at least a year seen themselves as having historic missions to free themselves from the others.*"). Ob tem je zapisal, da so slovenski voditelji bolj gledali na posledice dejanj na ekonomskem področju kot njihovi hrvaški in srbski kolegi.¹⁰⁵

Dne 7. septembra 1991 se je v Haagu začela konferenca o Jugoslaviji pod vodstvom britanskega politika lorda Petra Carringtona. Kot je zapisal Božo Repe, je konferenca temeljila na treh načelih, in sicer "nobene enostranske spremembe meja, še najmanj s silo, zaščita pravic vseh v Jugoslaviji in popolno upoštevanje vseh legitimnih interesov in teženj."¹⁰⁶ Po mnenju Hansa van den Broeka je konferenca predstavljala edino možnost za zagotovitev miru v Jugoslaviji, česar se – vedno po njegovem mnenju – verjetno niso zavedali vsi udeleženci konference. Po drugi strani se je tudi zavedal, da bo zlasti med Hrvaško in Srbijo težko doseči sporazum. Nekoliko bolj optimističen je bil predsednik konference lord Carrington. Zaradi jasnih razlik med sprtimi stranmi je poudaril, da bo prvotna naloga konference najti tista področja, okoli katerih imajo skupne poglede.¹⁰⁷

Cilj Slovenije na konferenci je bil po besedah Dimitrija Rupla obraniti pridobitve svoje samostojnosti in njenih osamosvojitvenih aktov ter predstavitev svojih interesov. Po njegovem mnenju Slovenija ni bila glavna tema konference, temveč sta to bili Srbija in Hrvaška, ki sta bili tedaj sredi vojaških spopadov. Ocenil je še, da bo konferenca v večji meri predstavljala mediacijo med sprtimi stranmi, ne bo pa aktivno posegala v dogodke.¹⁰⁸ Potrebno je še poudariti, da na omenjeni konferenci ni sodelovala ZDA, s čimer je po mnenju predsednika slovenske vlade Lojzeta Peterleta prepustila odločanje o usodi Jugoslavije evropskim državam.¹⁰⁹

Haaška konferenca do konca septembra ni sprejela pomembnejših odločitev pri reševanju jugoslovanske krize, se je pa takrat bližal konec trimesečnega moratorija, določenega v *Brionski deklaraciji*. Kot je zapisal Božo Repe, si je zlasti Nizozemska prizadevala za podaljšanje moratorija, medtem ko je dal lord Carrington Ruplu vedeti, da bo eden od rezultatov konference mednarodno priznanje Slovenije, ki naj bi na njej ostala do zaprtja.¹¹⁰ Vlada in predsedstvo v

¹⁰⁵ Chuk Sudetic, "For Croatia Now, Economic Warfare", *The New York Times*, 15. 8. 1991, str. A6.

¹⁰⁶ Božo Repe, "Slovenska zunanja politika in mednarodni vidik slovenske osamosvojitve", v: *Slovensci v Evropi: o nekaterih vidikih slovenske povezanosti s sosedi in Evropo*, ur. Peter Vodopivec (Ljubljana, 2002), str. 255 (dalje: Repe, "Slovenska zunanja politika").

¹⁰⁷ Paul L. Montgomery, "Yugoslavs Joust at Peace Meeting", *The New York Times*, 8. 9. 1991, str. 9 (section 1).

¹⁰⁸ "Slovenija ni glavni igralec. Dimitrij Rupel o haaški konferenci", *Večer*, 14. 9. 1991, str. 2.

¹⁰⁹ "ZDA ne podo prve ...! Lojze Peterle po vrnitvi iz Združenih držav", *Večer*, 9. 9. 1991, str. 5.

¹¹⁰ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 259.

Ljubljani sta 30. septembra odločila, da bo Slovenija na konferenci ostala, a bo od 8. oktobra dalje nastopala kot samostojna država. Slovenija je tudi zavrnila možnost podaljšanja opazovalne misije EGS, ki ji je mandat potekel 13. oktobra.¹¹¹ Kot je dejal minister Rupel, je bila haaška konferenca "pogoj in hkrati ovira" za mednarodno priznanje Slovenije.¹¹²

V vmesnem času je Sloveniji v svojih prizadevanjih po samostojnosti začela vsaj malo naklonjenosti izkazovati tudi Francija. Sredi septembra je francoski predsednik Mitterand pričakoval, da bosta Slovenija in tudi Hrvaška kmalu izpeljala potrebne osamosvojitvene procese, a ob tem še ni govoril o njunem mednarodnem priznanju.¹¹³ Nekoliko kasneje naj bi Mitterand še bolj verjel v slovensko samostojnost. Tako naj bi Kučanu dejal sledeče: "Če želite biti samostojni, potem bodite." Slovenski predsednik se je ob tem vsekakor zavedal, da bo Slovenija lahko mednarodno priznana le ob priznanju vseh držav EGS.¹¹⁴

Medtem ko se je EGS soočala z reševanjem jugoslovanske krize, pa je tudi sama doživljala pomembno prelomnico v svojem delovanju, saj je namerala svoje članice v januarju 1992 še tesneje povezati (na obzorju je bilo zelo pomembno srečanje v Maastrichtu). Ravno zaradi tega se je dopisnik *The New York Timesa* John Tagliabue spraševal, do kolikšne mere lahko interesi najmočnejših zahodnih držav na Vzhodu Evrope ogrozijo pogajanja o prihodnosti EGS. Ob tem je francoski predsednik Mitterand opozoril nemškega kanclerja Kohla, da ni bil pravi trenutek za razmišljanje o obnovi imperijev. Tagliabue je bil kritičen tudi do delovanja EGS, saj njena pogajanja med Srbi in Hrvati niso prinesla dolgotrajnejšega miru. Evropska dvanajsterica je bila pod stalnim pritiskom glede neizbežnosti vključitve ZDA v kakršnekoli sporazume glede zagotavljanja varnosti (se pravi miru) in jugoslovanska kriza je to obelodanila. Tagliabue je še kritiziral grožnje EGS z gospodarskimi sankcijami Jugoslaviji. Po njegovem mnenju bi morale biti namenjene točno določeni strani oziroma republiko bodisi Srbom bodisi Hrvatom. Ne nazadnje je menil, da bi morala evropska dvanajsterica poslati v Jugoslavijo vojaške enote, ki bi zagotavljale mir.¹¹⁵

¹¹¹ Prav tam; "Od torika samostojni. Slovensko predsedstvo in vlada ne pristajata na podaljšanje moratorija", *Večer*, 1. 10. 1991, str. 1; "Samostojni in neodvisni. Slovensko predsedstvo o izteku moratorija", *Večer*, 1. 10. 1991, str. 2; I. Ivčić, "Majhni koraki k priznanju. Slovenija brez opazovalne misije", *Večer*, 5. 10. 1991, str. 2.

¹¹² Jože Kranjc, "Veliki pogajalski uspehi. S tiskovne konference ministrov Janše, Bavčarja, Rupla", *Večer*, 28. 10. 1991, str. 2.

¹¹³ Alan Riding, "Capital of Croatia Under Attack As Yugoslav Accord Breaking Down; Europe's Response Wary", *The New York Times*, 18. 9. 1991, str. A7.

¹¹⁴ Pesek, *Osamosvojitve Slovenije*, str. 522–523; "Slovenija izpolnjuje vse pogoje! Milan Kučan in dr. Rupel sta se vrnila iz Pariza", *Večer*, 4. 10. 1991, str. 2.

¹¹⁵ John Tagliabue, "The World; Old Tribal Rivalries In Eastern Europe Pose Threat of Infection", *The New York Times*, 13. 10. 1991, str. 2 (section 4).

Od konca moratorija do priznanja Slovenije s strani Evropske gospodarske skupnosti

Dne 18. oktobra je potekala debata o Carringtonovem predlogu, ki je v svoji prvi točki nakazoval tudi na možnost, da bi bile lahko jugoslovanske republike mednarodno priznane. Hkrati je bilo to za Slovenijo sporno, saj se je nakazovala možnost formiranja carinske unije jugoslovanskega območja. Največ, na kar bi slovenska stran pristala, bi bila ideja o prosti trgovinski coni.¹¹⁶ Po nekaj popravkih, čeprav ne bistvenih, prvotnega osnutka, je imela Srbija do 5. novembra čas plan sprejeti, saj ga je kot edina izmed republik zavračala (Slovenija ga je v osnovi podpirala, a ob tem ni smela biti ogrožena njena odločitev za samostojnost). Srbija je načrt zavrnila, EGS pa je za vse nekooperativne jugoslovanske republike uvedla gospodarske sankcije. Ta ukrep je prizadel tudi Slovenijo, čeprav je Peterle 9. novembra dejal drugače, zaradi česar o možnih posledicah sankcij niso govorili na seji gospodarskih ministrov.¹¹⁷ Slovenija si je sicer prizadevala, da bi se konferenca nadaljevala, tam pa bi med tremi vprašanji, ki jih je predsednik Kučan izpostavil v pismu Carringtonu, obravnavali tudi "postopek za mednarodno priznanje v okviru obstoječih meja tistih republik, ki si to želijo."¹¹⁸

Očitno je bilo, da prizadevanja EGS niso prinesla hitrih rezultatov, zato so se pojavili vnovični pozivi k večji vpletenosti ZDA v reševanje jugoslovanske krize. Eden teh je prišel s strani madžarskega premierja Josefa Antalla, ki je na svojem obisku pri predsedniku Bushu le-tega pozval, naj zlasti NATO in ZDA zaščitita demokratične spremembe v Vzhodni Evropi. Že v začetku oktobra je dejal, da je nesposobnost zagotoviti mir v Jugoslaviji s strani zahodnih držav slabo znamenje za morebitne krize, ki se bodo v bližnji prihodnosti še pojavile. Tudi zaradi tega je pozval Busha, naj se ZDA bolj aktivno vključijo v reševanje jugoslovanske krize.¹¹⁹ K večji vlogi ZDA je pozval tudi princ Aleksander Karadordević. Menil je, da bosta šli Slovenija in Hrvaška po samostojni poti, medtem ko bi lahko Srbija in Črna gora tvorili skupno državno enoto, verjetno tudi s preostalimi republikami. Omenil je tudi, da bi morali ZDA in EGS premisliti možnost, da bi se kriza rešila z ustanovitvijo ustavne monarhije, a ni točno

¹¹⁶ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 261–264.

¹¹⁷ Prav tam, str. 264–266; Dejan Pušenjak, "Haag: boj za dediščino. Kučan: Slovenije ni mogoče prišteti med nekooperativne republike", *Večer*, 6. 11. 1991, str. 2; "Blokada Jadrana? Različni odmevi na uvedbo gospodarskih ukrepov proti Jugoslaviji", *Večer*, 11. 11. 1991, str. 2; Dejan Pušenjak, "Pozitivna ocena deklaracije. V slovenski vladi optimistično gledajo na sankcije ES proti Jugoslaviji", *Večer*, 11. 11. 1991, str. 2.

¹¹⁸ "Slovenija predlaga nadaljevanje haaške konference. Pismo Milana Kučana lordu Carringtonu", *Večer*, 13. 11. 1991, str. 6.

¹¹⁹ Celestine Bohlen, "Neighbors Making Budapest Uneasy", *The New York Times*, 13. 10. 1991, str. 8 (section 1).

opredelil obseg te morebitne tvorbe.¹²⁰

Ameriški novinar in Pulitzerjev nagrajenec Anthony Lewis je razloge za relativno nenaklonjenost priznanja Slovenije in Hrvaške s strani Zahoda iskal v dejstvu, da so Jugoslavijo občudovali zaradi njenega preloma s Sovjetsko zvezo leta 1948. Sicer bi po njegovem mnenju moral biti Zahod naklonjen nastanku novih demokratičnih držav. Za jugoslovansko krizo je najbolj krivil Slobodana Miloševića in njegovo hrepenenje po moči. Ob tem je zapisal, da Jugoslavija ne obstaja več in navedel besede češkega predsednika Václava Havla ob njegovem obisku v Washingtonu, da so problemi v Jugoslaviji globlji kot se jih je zavedala mednarodna diplomacija.¹²¹

Po neuspešnih pogajanjih na haaški konferenci je breme odločitve o usodi Jugoslavije padlo na arbitražno komisijo pod vodstvom francoskega jurista Roberta Badinterja. Komisija je do 29. novembra ugotovila, da je Jugoslavija "v procesu razdružitve,"¹²² medtem ko je 7. decembra sklenila, da se "republike, ki to želijo, medsebojno odločijo za nove zveze z demokratičnimi institucijami, ki jih same svobodno izberejo."¹²³

V času odločanja Badinterjeve komisije slovenska diplomacija ni prekinila svojega delovanja v smeri mednarodnega priznanja. Tako sta se premier Peterle in zunanji minister Rupel sredi novembra mudila v skandinavskih državah. Po ocenah so bili pogovori za Slovenijo najuspešnejši na Danskem, ki je bila tista članica EGS poleg Nemčije, ki si je prizadevala za čimprejšnjo mednarodno priznanje Slovenije. Tudi švedski politični vrh je menil, da je priznanje Slovenije le še vprašanje časa, na Finskem pa sta slovenska predstavnika izvedela, da bo ta sledila odločitvam EGS. Najmanj spodbudnih besed je Slovenija dobila s strani norveške vlade, ki je bila v dobrih odnosih z Jugoslavijo.¹²⁴

V tedanjem času je bila precej kritična glede odnosa Zahoda do razmer v Jugoslaviji bivša britanska premierka Margaret Thatcher. Kritizirala je tako premierja Johna Majorja kot tudi ameriškega predsednika Busha, da se nista dovolj dobro spoprijela z jugoslovansko krizo. Sama je namreč menila, da bi Zahod moral priznati Slovenijo in Hrvaško ter jima pomagati z orožjem, da bi lažje zaščitili svoje osamosvojitvene pridobitve.¹²⁵

¹²⁰ Craig R. Whitney, "Prince Urges U.S. to Help End Yugoslav War", *The New York Times*, 17. 10. 1991, str. A5.

¹²¹ Anthony Lewis, "Abroad at Home; Where is the Outrage", *The New York Times*, 4. 11. 1991, str. A19.

¹²² Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 266–271; Gonzales Villa, *Nova država za nov svetovni red*, str. 225–226.

¹²³ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 266.

¹²⁴ "Vojna onemogoča priznanje. Peterle in Rupel v Helsinkih", *Večer*, 13. 11. 1991, str. 6; "Švedska bo Slovenijo izvzela. Lojze Peterle in dr. Dimitrij Rupel v Stockholmu", *Večer*, 14. 11. 1991, str. 6; "Ne za visoko politiko – za preživetje gre. Rupel po vrnitvi iz Skandinavije", *Večer*, 18. 11. 1991, str. 4.

¹²⁵ Craig R. Whitney, "Thatcher Close to Break With Her Replacement", *The New York Times*, 24. 11. 1991, str. (section 1, page 12).

Najodločnejšo podporo v mednarodni diplomaciji je Sloveniji v zadnjih mesecih leta 1991 še vedno predstavljala Nemčija. Njen kancler Kohl je 15. novembra med obiskom pri francoskem predsedniku izjavil, da namerava Nemčija priznati Slovenijo in Hrvaško, dvanajst dni kasneje pa je dodal, da se bo ta namera zgodila pred božičem istega leta.¹²⁶ Isto je zatrdil tudi Kučanu in Ruplu med njunim obiskom v Nemčiji v začetku decembra.¹²⁷ Podobno namero je imela tudi Avstrija. Njen zunanji minister Alois Mock je namreč sredi novembra izjavil, da bi v primeru priznanja obeh držav s strani nekaterih članic EGS tudi Avstrija priznala obe.¹²⁸ Avstrijski podkancler Erhard Busek je bil še odločnejši in zagovarjal, naj Avstrija prva prizna Slovenijo.¹²⁹ Konec novembra 1991 je Slovenija naredila korak naprej na mednarodni diplomatski sceni, ko je dobila status posebne gostje Sveta Evrope s sedežem Strasbourgu.¹³⁰

Nemške težnje po priznanju Slovenije in Hrvaške so naletele na precejšnje kritike v mednarodni diplomaciji. Tako so se oglasile ZDA, ki so nasprotovale hitremu priznanju obeh republik, saj bi to lahko pomenilo, da bi tudi preostale republike zahtevale mednarodno priznanje, po drugi strani pa bi lahko prišlo do odcepitvenih teženj nekaterih območij v drugih delih Evrope. Do Nemčije je bil kritičen tudi francoski zunanji minister Roland Dumas, saj bi lahko enostranska odločitev o priznanju pripeljala v krizni položaj pogajanja o evropski integraciji oziroma o prihodnosti EGS, ki so bila takrat v sklepni fazi. Novinar *The New York Timesa* Stephen Kinzer je pričakoval, da bi lahko Nemčiji sledilo še nekaj drugih evropskih držav, in sicer Švedska, Italija, Avstrija in Madžarska.¹³¹ Nekateri opazovalci so tudi ugotavljali, da bi nemško priznanje Hrvaške imelo lahko za posledico začetek vojaških spopadov v Bosni in Hercegovini.¹³²

ZDA so v začetku decembra le nekoliko posegle v jugoslovansko krizo s tem, ko so uvedle gospodarske sankcije za vseh šest jugoslovanskih republik, da bi s tem poskušale preprečiti vojno. Začele naj bi veljati 21. decembra. Izjemo je predstavljal izvoz tekstila iz Jugoslavije, saj so izvozniki lahko sami sklepali trgovske sporazume z ameriški uvozniki. Kot že zapisano, so s tem sledili potezi EGS, ki je že mesec prej uvedla sankcije zoper Jugoslavijo, a jih je malo kasneje preklicala za štiri izmed šestih republik (ostale so za Srbijo in Črno

¹²⁶ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 268–269.

¹²⁷ "Priznanje še pred božičem. Milan Kučan in Dimitrij Rupel pri Helmutu Kohlu in v Bundestagu", *Večer*, 4. 12. 1991, str. 2.

¹²⁸ "Nekaj ur za Nemčijo. Avstrijski zunanji minister Mock na vprašanje o priznanju Nemčije", *Večer*, 14. 11. 1991, str. 6.

¹²⁹ "Avstrija naj prva prizna Slovenijo. Vnovični predlog podkanclerja Buseka", *Večer*, 22. 11. 1991, str. 3.

¹³⁰ "Slovenija posebna gostja Sveta Evrope. Zgodovinski odločitvi iz Strasbourga", *Večer*, 27. 11. 1991, str. 6.

¹³¹ Stephen Kinzer, "Germans Follow Own Line on Yugoslav Republics", *The New York Times*, 8. 12. 1991, str. 18 (section 1).

¹³² Stephen Engelberg, "Germany Raising Hopes of Croatia", *The New York Times*, 12. 12. 1991, str. A6.

Goro). Zanimivo pa je bilo mnenje novinarja Davida Binderja, ki je zapisal, da Hrvaška ni imela demokratično izvoljene vlade. Kaj točno je mislil s tem, ni pojasnil. Dodal pa je, da je šestega decembra Busheva administracija sklenila, da ZDA ne bodo priznale nobene izmed vojskujočih se strani v Jugoslaviji preden ne pride do prekinitve spopadov in začetka politične stabilizacije.¹³³ Na tem mestu je potrebno omeniti, da je bil cilj gospodarskih sankcij kar se Slovenije tiče nesmiseln, saj tu boji niso potekali že pet mesecev, obenem so zadnji vojaki JLA zapustili Slovenijo 25. oktobra 1991. Na ukrep je potrebno gledati iz perspektive, da ZDA takrat niso želele delati razlik med posameznimi jugoslovanskimi republikami, kar bo vidno tudi v nadaljevanju.

Do 16. decembra so se tako vrstili pozivi bodisi s strani generalnega sekretarja OZN Javierja Pereza de Cuellarja kot tudi Busheve administracije, naj Nemčija odloži priznanje Slovenije in Hrvaške.¹³⁴ Nemčijo je zaradi njenega obnašanja John Tagliabue označil, da ni bila več politični palček (kar je bila Zahodna Nemčija po drugi svetovni vojni), temveč se je prvič pokazala kot mednarodna politična sila, na katero je treba računati.¹³⁵

Do 15. decembra je medtem Francija uvidela, da je Nemčija mislila resno in je stopila korak nazaj pri zoperstavljanju glede priznanja. Pariz namreč ni želel ogroziti tesnega sodelovanja z vzhodno sosedo pri oblikovanju skupne evropske politike znotraj EGS. Podobno se je za korak nazaj odločil tudi London, obenem Varnostni svet OZN ni tedaj jasno obsodil morebitnega priznanja Slovenije in Hrvaške. Glavno nasprotje Nemčiji je torej predstavljala le še ZDA. Busheva administracija je sicer privolila v spremembo britanskega in francoskega pogleda, a sama ni hotela priznati obe republiki. Je pa po drugi strani podpirala prizadevanja EGS glede razrešitve krize. Pričakovalo se je tudi, da bodo Nemčiji pri priznanju sledile nekatere druge evropske države, in sicer Italija, Belgija, Danska in Avstrija.¹³⁶

Dne 16. decembra so zunanji ministri EGS sprejeli Deklaracijo o Jugoslaviji, v kateri so sklenili, da bodo države dvanajsterice priznale neodvisnosti tistih jugoslovanskih republik, ki bi si to želele in bi hkrati do 23. decembra vložile prošnjo za priznanje. Poleg tega so morale izpolnjevati tudi pogoje, zapisane v omenjeni deklaraciji. O ustreznosti izpolnjevanja pogojev za priznanje je odločala Badin-

¹³³ David Binder, "U.S. Suspends Trade Benefits To All 6 Yugoslav Republics", *The New York Times*, 7. 12. 1991, str. 7 (section 1).

¹³⁴ David Binder, "U.N. Fights Bonn's Embrace of Croatia", *The New York Times*, 14. 12. 1991, str. 3 (section 1).

¹³⁵ John Tagliabue, "Bold New Germany: No Longer a Political 'Dwarf'", *The New York Times*, 16. 12. 1991, str. A12.

¹³⁶ Paul Lewis, "U.N. Yields to Plans by Germany To Recognize Yugoslav Republics", *The New York Times*, 16. 12. 1991, str. A1.

terjeva komisija.¹³⁷ Kompromisno rešitev je predlagal De Michelisova, saj se je tedaj njegova politika do jugoslovanske krize dokončno spremenila.¹³⁸

State Department je pozdravil odločitev EGS, ki si jo je sicer interpretiral kot odlaganje definitivnega priznanja Slovenije in Hrvaške ("*to postpone definitive decisions on recognition.*").¹³⁹ Nad odločitvijo EGS je bil nato posebni odposlanec OZN za dosego premirja na Hrvaškem Cyrus R. Vance razočaran, a se mu ni zdela nepričakovana zaradi nemške države. Poudaril je, da je tudi sam prepričeval Genscherja, naj Nemčija odloži priznanje za dlje časa, a mu ga ni uspelo prepričati.¹⁴⁰ Zanimivo je tu mnenje nepodpisanega avtorja v *The New York Timesu* o takratnem mednarodnem pogledu na Jugoslavijo. Menil je, da obstoj Jugoslavije na konfederativni ravni ni bil več mogoč (za to je krivil Srbijo in JLA). Tako je pozval Bushevo administracijo, naj prekine diplomatske odnose z Beogradom. Po drugi strani pa se mu je zdelo priznanje Slovenije in Hrvaške, ki ga je forsirala Nemčija, preuranjeno. Po njegovem mnenju bi morale republike, ki bi hotele biti priznane kot samostojne države, prenehati s spopadi. V tem smislu je avtor menil, da bi morale upoštevati premirje pod nadzorom OZN. Prav tako pa bi morale začeti sprejemati ustrezne korake za zaščito narodnostnih manjšin na njihovem ozemlju.¹⁴¹ Na podlagi tega zapisa je zopet moč ugotoviti, da je avtor metal Slovenijo in Hrvaško v isti koš. S tem, ko je priznanje obeh pogojeval s prenehanjem spopadov, ni razločil, da v Sloveniji spopadov ni bilo prisotnih že več kot pet mesecev.

Konec leta je Anthony Lewis menil, da sta bila pogajalca (Carrington in Vance) zelo dobri izbiri, a je ob prizadevanju zahodne politike za dosegu miru v Jugoslaviji manjkal odločen nastop zoper nasilja Srbije in JLA. Kritičen je bil do nepriznanja deklaracij o neodvisnosti Slovenije in Hrvaške s strani ZDA in EGS, prav tako pa Zahod ni storil ničesar, kar bi preprečevalo srbsko nasilje na Hrvaškem. Ob tem je pozdravil odločitev EGS, da bi do 15. januarja priznali obe republiki, ki sta stremeli po samostojnosti. To je označil kot prvi korak k zaustavitvi nasilja ("*The European Community has now taken the first necessary step to stop the aggression. It has agreed to recognition by Jan. 15 of the Yugoslav republics claiming independence.*"). Zaradi srbskih groženj z nasiljem v še večjem obsegu, je Lewis menil, da bi morala mednarodna politika pomagati Hrvaški

¹³⁷ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 267 in 403; "Odločitev o priznanju. Zunanji ministri sprejeli deklaracijo o Jugoslaviji", *Večer*, 18. 12. 1991, str. 5.

¹³⁸ Z navedbo najbolj relevantnih virov in literature: Bajc, "Italija, razpad Jugoslavije in osamosvojitve", str. 394.

¹³⁹ John Tagliabue, "Kohl to Compromise on Yugoslavia", *The New York Times*, 18. 12. 1991, str. A3.

¹⁴⁰ David Binder, "Yugoslav Peace Mission Goes On, Vance Declares", *The New York Times*, 19. 12. 1991, str. A8.

¹⁴¹ "De-Recognize Yugoslavia", *The New York Times*, 18. 12. 1991, str. A28.

kot tudi kateri izmed preostalih republik, ki bi se znašla pod srbskim nasiljem.¹⁴²

Ravno zaradi predvidenega priznanja držav EGS Slovenije in Hrvaške so se v časopisu iz New Yorka spraševali, ali je to morda pomenilo izgubo moči ZDA v evropskem prostoru. Josef Joffe je sicer priznaval, da so Američani precej pozornosti posvetili Zalivski krizi in razpadu Sovjetske zveze, v domači politiki pa se je moral predsednik Bush soočiti s problemom recesije ter volitvami, predvidenimi za leto 1992. Ne glede na to je Joffe ocenil, da je v letih 1989–1990 ZDA vodilna sila (uspešna združitev Nemčij, miren razpad vzhodnega bloka, uspeh v Zalivski vojni), v letu 1991 pa je stagnirala. Ocenil je, da so se dogodki v Evropi v tem letu odvijali brez vloge ZDA, včasih pa celo proti njenim interesom. Omenil je močnejše povezovanje EGS, kar bi s skupno gospodarsko-monetarno politiko lahko predstavljalo močno konkurenco Ameriki. Poleg tega je na pomenu pridobivala Nemčija, kar se je pokazalo z namenom priznanja Slovenije in Hrvaške s strani držav EGS ("*Germany had practically Germanized the community's Yugoslav policy overnight.*"). Ob tem je bil kritičen do ZDA, da se niso dovolj zanimale za jugoslovansko krizo in ob tem upal, da bi to lahko bilo opozorilo, da Evropa ne sme biti nepomembna za ameriške interese, saj bi ji tudi njena močna udeležba v reševanju evropskih problemov omogočila, da bi ostala glavna svetovna velesila.¹⁴³ Tudi Leslie H. Gelb je menil, da bo v prihodnje Nemčija prevzela vlogo vodilne politične sile v Evropi in s tem potisnila ZDA iz vrha. A je bil pri tem manj črnogled od Joffeja. Po njegovem mnenju so ZDA želele, da bi Nemčija prevzela vodilno vlogo med državami v evropskem prostoru, saj je bila po njenem mnenju Francija za kaj takega prešibka, Velika Britanija pa premalo zainteresirana. Tudi kar se tiče reševanja jugoslovanske krize je Gelb uvidel, da so ZDA zaradi svoje vpletenosti v druge svetovne probleme pričakovale in spodbujale zahodnoevropske države, naj bi imele glavno besedo pri njenem reševanju. Zaradi poloma Francozov in Britancev je bil nemški poskus potreben. Na koncu je ocenil: "*Če sta Jugoslavija in Maastricht prva pokazatelj, kako bo Nemčija vodila Evropo, to ni slab začetek.*" ("*So if Yugoslavia and Maastricht are a foretaste of how the new Germany will exercise leadership, it is not off to a bad start.*").¹⁴⁴

Badinterjeva komisija je naposled 12. januarja 1992 za Slovenijo ocenila, da pogoje izpolnjuje. Tri dni zatem je EGS ter večina njenih držav priznala Slovenijo kot suvereno državo (izjema sta bili Italija, ki je Slovenijo priznala

¹⁴² Anthony Lewis, "Abroad at Home; The Killing Goes On", *The New York Times*, 20. 12. 1991, str. A35.

¹⁴³ Josef Joffe, "The World; America's in the Balcony as Europe Takes Center Stage", *The New York Times*, 22. 12. 1991, str. (section 4, page 5).

¹⁴⁴ Leslie H. Gelb, "Foreign Affairs; Tomorrow's Germany", *The New York Times*, 22. 12. 1991, str. 11 (section 4).

dan zatem, in Nizozemska, ki jo je priznala 24. januarja).¹⁴⁵ Kot je zapisal Božo Repe, je bila odločitev Badinterjeve komisije za priznanje "zelo pomembna, ne pa odločilna."¹⁴⁶ Pred 15. januarjem je poleg Hrvaške Slovenijo priznalo nekaj republik bivše Sovjetske zveze, in sicer Litva, Gruzija, Latvija, Estonija, Ukrajina in Belorusija (vse že leta 1991); 13. januarja je Slovenijo priznal Vatikan, 14. februarja pa Ruska federacija.¹⁴⁷ Za slednjo je zanimivo, da je s Slovenijo že sredi decembra 1991 podpisala trgovinski sporazum,¹⁴⁸ s čimer je nanjo očitno že gledala vsaj kot na nov gospodarski subjekt na mednarodni sceni.

Ameriško priznanje Slovenije

Nekoliko se je zavleklo priznanje s strani ZDA, ki se 15. januarja 1992 niso odločile za priznanje obeh republik. Busheva administracija je namreč zagovarjala stališče, da morajo sprte strani najprej sprejeti dogovor preko pogajanj, kjer bi bil poseben poudarek namenjen zagotovitvi manjšinskih pravic. Prioritetna naloga za ZDA je bila zagotavljanje miru, ki bi ga dosegel pogajalec OZN Vance, in to bi odprlo možnost pogajanj.¹⁴⁹ V namen zagotavljanja tega premirja je v začetku februarja Vance pozval tiste države, ki še niso priznale Slovenije in Hrvaške, naj s priznanjem počakajo, in sicer dokler ne bi bile mirovne enote razporejene na določena mesta, kjer je pred tem potekal boj med Hrvati in Srbi, in dokler niso sprte strani privolile v sodelovanje na konferenci v Bruslju. ZDA so obljubile, da bodo s priznanem počakale.¹⁵⁰

Dne 17. januarja je Slovenijo in Hrvaško obiskal italijanski predsednik Cossiga, kar je bil prvi obisk katerega od evropskih voditeljev po priznanju omejenih novih držav s strani EGS. Ob tem je nepodpisani avtor članka v *The New York Timesu* zapisal, da so nekateri italijanski uradniki menili, da je s tem želel italijanski predsednik pokazati Nemčiji, da je potrebno računati tudi na italijanske interese na severu nekdanje Jugoslavije.¹⁵¹

Dne 9. marca 1992 je ameriški državni sekretar James Baker namignil, da bi lahko ZDA kmalu priznale Slovenijo ter nekatere druge republike, ki so želele

¹⁴⁵ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 267 in 403; "Odločitev o priznanju. Zunanji ministri sprejeli deklaracijo o Jugoslaviji", *Večer*, 18. 12. 1991, str. 5.

¹⁴⁶ Repe, "Slovenska zunanja politika", str. 267.

¹⁴⁷ Glej npr. zemljevid in datume priznanj v: France M. Dolinar et al., *Slovenski zgodovinski atlas* (Ljubljana, 2011), str. 213.

¹⁴⁸ Sabrina P. Ramet, *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milošević, Fourth Edition* (Boulder in Oxford, 2002), str. 179.

¹⁴⁹ "U.S Not Jumping on Bandwagon", *The New York Times*, 16. 1. 1992, str. A10.

¹⁵⁰ Paul Lewis, "Prospects for Yugoslav Accord Improve", *The New York Times*, 7. 2. 1992, str. A3.

¹⁵¹ "Italian President Visits Croatia and Slovenia", *The New York Times*, 18. 1. 1992, str. (section 1, page 4).

stopiti na samostojno pot. Pri tej odločitvi pa bi se posvetoval z voditelji EGS.¹⁵² Po sestanku z nekaterimi evropskimi komisarji je Baker napovedal, da bo njegova država kmalu priznala Slovenijo in Hrvaško, glede priznanja drugih republik pa bo sodelovala z državami EGS.¹⁵³ David Binder je menil, da bi bil primeren trenutek za to dejanje 6. april, ko se bodo sestali zunanji ministri držav ES. Pogovarjali bi se naj tudi o jugoslovanskem problemu in možnostjo priznanja Makedonije ter Bosne in Hercegovine (BiH). Eden izmed ameriških ekspertov za Vzhodno Evropo pa je menil, da bi se morala EGS najprej odločiti glede priznanja omenjenih dveh republik, šele nato bi se ZDA odločile za priznanje vseh štirih. Po besedah enega izmed članov Busheve administracije je Baker v času obiska v Bruslju 10. marca nakazal na hitro priznanje Slovenije in Hrvaške le zato, da bi se politika ZDA in EGS glede Jugoslavije čim bolj uskladila. Dejansko pa do Slovenije in Hrvaške ni čutil simpatij, saj bi se naj mu v času obiska v njih 21. junija 1991 zlagali, da pač ne bosta storili enostranskih korakov v smeri odcepitve od Jugoslavije.¹⁵⁴

Naposled so 7. aprila 1992 ZDA priznale Slovenijo kot tudi Hrvaško in BiH. Predsednik Bush je tudi napovedal prenehanje gospodarskih sankcij zoper vse tri ter tudi Makedonijo.¹⁵⁵ Do priznanja Slovenije s strani ZDA je torej prišlo relativno pozno, če primerjamo datume priznanja večine najpomembnejših svetovnih držav. Sabrina P. Ramet je naštel štiri razloge za to, in sicer: predsednik Bush naj bi se bal, da bi s priznanjem Slovenije in posledičnim razpadom Jugoslavije poslal napačen signal Moskvi, ki se je ukvarjala z razpadom Sovjetske zveze; zaradi volitev leta 1992 predsednik Bush ni hotel izgubljeni energije z jugoslovanskim problemom; zahodni diplomati so slabo poročali iz Jugoslavije o dejanskih razmerah v državi; Busheva administracija se je posvetovala v glavnem s strokovnjaki, ki so bili "jugonostalgiki" oziroma niso bili naklonjeni slovenskim in hrvaškim zahtevam.¹⁵⁶ Če primerjamo te razloge s poročanjem *The New York Timesa* o ameriški politiki glede Jugoslavije, je takoj mogoče ugotoviti, da z izjemo prvega razloga, se pravi dajanja napačnega signala Moskvi, ostalih ni mogoče zaznati tudi med tistimi pisci prispevkov, ki so kritizirali Bushevo politiko. Rametova je pri iskanju razlogov verjetno nekoliko zanemarila relativno ameriško nezainteresiranost za reševanje evropske krize.

¹⁵² Barbara Crossette, "Baker Hints at U.S. Shift On Slovenia and Croatia", *The New York Times*, 10. 3. 1992, str. A8.

¹⁵³ Barbara Crossette, "Nato Eyes Military Role To Halt Azerbaijani Feud", *The New York Times*, 11. 3. 1992, str. A3.

¹⁵⁴ "U.S. Set to Accept Yugoslav Breakup", *The New York Times*, 12. 3. 1992, str. A7.

¹⁵⁵ David Binder, "U.S. Recognizes 3 Yugoslav Republics as Independent", *The New York Times*, 8. 4. 1992, str. A10.

¹⁵⁶ Sabrina P. Ramet, "The United States and Slovenija", 1990–1992, *Acta Histriae* 11, št. 1 (2003), str. 66–67.

Zaključek

Mednarodna diplomacija se je z jugoslovansko krizo vsaj v njenem začetku soočila precej neodločno. Ključno vodilo je bilo vztrajanje pri obstoju Jugoslavije, ki bi le spremenila svojo ureditev, na kar pa je bilo v praksi težko upati zaradi različnih pogledov voditeljev in prebivalstva republik na prihodnost skupne države. Na preizkušnji se je znašla zlasti Evropska gospodarska skupnost, ki ji je bila prepuščena vloga posrednika med sprtimi stranmi. S to vlogo niso imeli izkušenj, kar se je dokaj hitro pokazalo v praksi, pri tem pa so ji težave delali različni pogledi njenih članic na reševanje krize. Sicer je možno ugotoviti, da je bil glavni cilj evropske "trojke", kar se Slovenije tiče, dosežen, to je bilo doseči premirje med vojskujočima se stranema. Zalomilo pa se ji je pri Hrvaški.

Čeprav se poglobljeno ni spuščala v reševanje jugoslovanske krize, je kljub temu potrebno omeniti vlogo in stališče Amerike, takrat glavne velesile sveta, do omenjenega vprašanja. Vztrajala je na prepričanju, da mora Jugoslavija obstati, s čimer je posledično zavračala slovenske težnje po osamosvojitvi. Zaradi svoje konservativne drže je bila administracija predsednika Busha deležna nekaterih kritik. Navezanost na (ne)enotni jugoslovanski prostor je moč videti tudi v načinu (ne)priznanja Slovenije. Čeprav je ta izmed vseh jugoslovanskih republik, ki so težile k samostojnosti, imela najbolj urejene razmere na svojem ozemlju (med drugim v njej od prve polovice julija 1991 dalje ni bilo vojaških akcij), so se ZDA odločale o njenem priznanju hkrati z odločanjem še o treh republikah (Hrvaški, Bosni in Hercegovini ter Makedoniji).

Ugotovili smo, da je eden izmed osrednjih ameriških časnikov *The New York Times* dosledno sledil dogajanju v zvezi z jugoslovansko krizo in posledično najpomembnejšim dogajanjem glede Slovenije, in sicer tako na "domačem političnem parketu" kot razmeram v tujini. Vsekakor o podrobnih prizadevanjih slovenske diplomacije glede priznanja niso pisali, so pa podrobno sledili zlasti nemški politiki, ki si je po juniju 1991 prizadevala vedno bolj doseči mednarodno priznanje Slovenije in Hrvaške in je za to prepričevala druge države EGS. Manj podrobno so pisali o italijanski diplomaciji in dejavnosti njenega zunanjega ministra De Michelisa, ki v tedanjem času ni imel zanemarljive vloge. V splošnem se je večina novinarjev in poročevalcev nagibala k ameriški uradni politiki. Precej dolgo so upali in zagovarjali konfederativno Jugoslavijo, v sklopu katere bi bila tudi Slovenija.

Gorazd Bajc, Janez Osojnik, Darko Friš

**SOME ASPECTS OF SLOVENIA'S INTERNATIONAL RECOGNITION
WITH PARTICULAR REFERENCE TO THE AMERICAN PERSPECTIVE,
JUNE 1991–APRIL 1992**

SUMMARY

This paper sheds light on the efforts of Slovenian political leaders for Slovenia's international recognition as an independent country on the one hand, and the reaction of the rest of the world to it on the other. Particular attention is paid to US official policy on the issue of Slovenia's international recognition, as well as to the reporting of the American press, more specifically one of the central American newspapers, *The New York Times*, on US policy and the European Economic Community (EEC) countries towards Slovenia. In the days following Slovenia's declaration of independence, the latter's policies were aimed at preserving Yugoslavia, which would then transform into a kind of confederation. It should be emphasized that the EEC played the role of an inexperienced mediator. The inexperience resulted in difficulties in resolving the crisis. Otherwise, it can be noted that the main objective of the European Trio in the beginning of July 1991, as far as Slovenia is concerned, was achieved: to reach a truce between the warring parties. Germany was increasingly defending the recognition of Slovenia as an independent state, while the United Kingdom and France had been opposed for several months. The US, too, delayed Slovenia's recognition in comparison with other world powers, for which the Bush administration received criticism. *The New York Times* reporters commented that the US was leaving the role of mediator in dealing with the Yugoslav crisis to the EEC. Critics were afraid that the United States would no longer be such a factor in European politics in the future, and its role would be increasingly taken over by a united Germany. It should also be noted that *The New York Times* meticulously followed the developments regarding the Yugoslav crisis and, consequently, the most important developments regarding Slovenia, both on its "domestic political floor" and its stance abroad. There was no mention of the efforts of the Slovenian diplomats for recognition. Special was paid to German diplomacy and its relation to the Yugoslav crisis, and especially to Slovenia and Croatia. For the most part, the writers of the articles in this American newspaper did not sympathize with the German view, but they tended to lean toward American official policy: they had long hoped for and advocated for a confederate Yugoslavia, with Slovenia as a member state. The timeframe covered by the article is from the end of June 1991, when Slovenia (as well as Croatia) declared inde-

pendence, to the first half of April 1992, when the United States recognized Slovenia as an independent and sovereign state.

VIRI IN LITERATURA

The New York Times – New York, NY (ZDA), 1991–1992.

Večer – Maribor, 1991.

Fingar, Thomas (ur.), *Yugoslavia. From 'National Communism' to National Collapse: US Intelligence Community Estimative Products on Yugoslavia, 1948–1990* (Declassified NIC Publication) (Pittsburgh, PA, 2006).

Repe, Božo, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (II. del: Slovenci in federacija)*, Viri 18 (Ljubljana, 2003).

Repe, Božo, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (III. del: osamosvojitvev in mednarodno priznanje)*, Viri 19 (Ljubljana, 2004).

.....

Ajlec, Kornelija, "Slovenia and the UN in the Correspondence of the Secretary-General Javier Perez de Cuellar, 1991–1992", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 755–768.

Baev, Jordan, "US Intelligence Community Estimates on Yugoslavia (1948–1991)", *National Security and the Future* 1, št. 1 (2000), str. 102.

Bajc, Gorazd, "Italija, razpad Jugoslavije in osamosvojitvev ter mednarodno priznanje Slovenije", *Studia Historica Slovenica* 12 (2012) št. 2–3, str. 379–400.

Bajc, Gorazd, "Dietro le quinte della visita di Tito a Roma nel 1971: il contesto locale e internazionale letto dalla diplomazia britannica", *Annales, Series Historia et Sociologia* 24, št. 4 (2014), str. 724–728.

Bajc, Gorazd, "Great Britain and the Italian-Yugoslav relations in the 1970s", v: Bucarelli, Massimo at al. (ur.), *Italy and Tito's Yugoslavia in the Age of International Détente*, (Bruxelles et al., 2016), str. 76–82.

Bajc, Gorazd in Lampe, Urška, "Kritična analiza uporabe anglo-ameriških dokumentov glede nasilja ob koncu druge svetovne vojne v Julijski krajini", *Studia Historica Slovenica* 17, št. 1 (2017), str. 247–287.

Baker, Catherine, *The Yugoslav Wars of the 1990s* (London–New York, 2015).

Bennett, Christopher, *Yugoslavia's Bloody Collapse. Causes, Course and Consequences* (London, 1998).

Borowiec, Andrew, *Yugoslavia after Tito* (New York–London, 1977).

Dolar, France M. et al., *Slovenski zgodovinski atlas* (Ljubljana, 2011), str. 213.

Drnovšek, Janez, *Moja resnica* (Ljubljana, 1996).

Ferenc, Mitja in Repe, Božo, "Jugoslavija/Slovenija in Avstrija med Vzhodom in Zahodom, 1955–1991", v: Nečak, Dušan at al. (ur.), *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju / Slowenisch-österreichische Beziehungen im 20. Jahrhundert* (Ljubljana, 2004), str. 481–488.

- Ferenc, Mitja et al. (ur.)**, *Osamosvojitve 1991: država in demokracija na Slovenskem v zgodovinskih razsežnostih* (Ljubljana, 2011).
- Friš, Darko (ur.)**, Časopis za zgodovino in narodopisje 72=Nv37, št. 3–4 (Demosov zbornik) (2001).
- Friš, Darko (ur.)**, *Studia Historica Slovenica* 7, št. 1–2 (2007).
- Friš, Darko (ur.)**, *Studia Historica Slovenica* 12, št. 2–3 (2012).
- Friš, Darko in Bajc, Gorazd**, *Demosova vlada in osamosvojitve Slovenije* (Maribor, 2019, v tisku).
- Gabrič, Aleš**, "Mednarodno priznanje Slovenije", v: Fischer, Jasna et al. (ur.), *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992* (Ljubljana, 2005), str. 1367–1381.
- Gabrič, Aleš**, "Osamosvajanje pred zaprtimi vrati svetovne diplomacije", v: Fischer, Jasna et al. (ur.), *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992* (Ljubljana, 2005), str. 1332–1338.
- Gabrič, Aleš**, "V igro vstopi mednarodna diplomacija", v: Fischer, Jasna et al. (ur.), *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992* (Ljubljana, 2005), str. 1344–1349.
- Gabrič, Aleš (ur.)**, *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem* (Ljubljana, 2012).
- Gašparič, Jure in Šorn, Mojca (ur.)**, *Četrto stoletje Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja*, (Ljubljana, 2016).
- Gonzales Villa, Carlos**, "From 'Pessimism' to Geopolitical Instrumentalisation: Revisiting the U.S. Policy towards dying Yugoslavia", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 699–712.
- Gonzales Villa, Carlos**, *Nova država za nov svetovni red: Mednarodni vidiki osamosvajanja Slovenije* (Ljubljana, 2017).
- Griesser-Pečar, Tamara**, "Vloga Nemčije pri osamosvojitvi Slovenije", *Studia Historica Slovenica* 12 (2012) št. 2–3, str. 355–378.
- Klemenčič, Matjaž**, "Odmevi na nastanek in delovanje Demosa v ZDA", Časopis za zgodovino in narodopisje 72=Nv37, št. 3–4 (Demosov zbornik), ur. Darko Friš (2001), str. 695–727.
- Lampe, Urška**, "Guerra gelida a Belgrado. Le deportazioni in Jugoslavia dalla Venezia Giulia nel secondo dopoguerra. La questione degli elenchi e nuove fonti", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 691–712.
- Martini, Fulvio**, *Nome in codice Ulisse* (Milano, 2001).
- Meier, Viktor**, *Zakaj je razpadla Jugoslavija*, (Ljubljana, 1996).
- Mišić, Saša**, *Pomirenje na Jadranu. Jugoslavija i Italija na putu ka Osimskim sporazumima iz 1975* (Beograd, 2018).
- Parrillo, Emanuele**, "The Anglo-American Special Relationship and Yugoslavia in the Early Cold War", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 733–764.
- Perovšek, Jurij et al. (ur.)**, *Slovenska osamosvojitve 1991. Pričevanja in analize* (Ljubljana, 2002).
- Pesek, Rosvita**, *Osamosvojitve Slovenije* (Ljubljana, 2007).

- Pesek, Rosvita**, *Osamosvojitvena vlada. Kako so gradili državo* (Celovec–Ljubljana–Dunaj, 2012).
- Pesek, Rosvita**, *Pučnik* (Celovec 2013).
- Pesek, Rosvita**, *Bučar* (Celovec, 2016).
- Pirjevec, Jože**, *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije* (Koper, 1995).
- Pirjevec, Jože**, "Poročanje tujega tiska o Sloveniji leta 1990", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 72=Nv37, št. 3–4 (Demosov zbornik), ur. Darko Friš (2001), str. 689–693.
- Pirjevec, Jože**, *Jugoslovanske vojne 1991–2001* (Ljubljana, 2003).
- Pirjevec, Jože**, *Tito in tovariši* (Ljubljana, 2011).
- Pirjevec, Jože**, "Jugoslovanska kriza v arhivu STASI (1980–1989)", *Acta Histriae* 24, št. 3 (2016), str. 643–662.
- Ra'anan, Gavriel D.**, *Yugoslavia after Tito. Scenarios and Implications* (Boulder, 1977).
- Ramet, Sabrina P.**, "The United States and Slovenija", 1990–1992, *Acta Histriae* 11, št. 1 (2003), str. 53–72.
- Ramet, Sabrina P.**, *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milošević, Fourth Edition* (Boulder in Oxford, 2002).
- Ramet, Sabrina P.**, *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005* (Washington D. C.–Bloomington, 2006).
- Ramšak, Jure**, "From Skadarlija to Downing Street: Velika Britanija in začetek jugoslovanske krize, 1980–1985", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 687–698.
- Repe, Božo**, "Slovenska zunanja politika in mednarodni vidik slovenske osamosvojitve", v: Vodopivec, Peter (ur.), *Slovinci v Evropi: o nekaterih vidikih slovenske povezanosti s sosedi in Evropo* (Ljubljana, 2002), str. 211–286.
- Repe, Božo**, *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije* (Ljubljana, 2002).
- Repe, Božo**, *Milan Kučan*, prvi predsednik (Ljubljana, 2015).
- Repe, Božo**, "Vloga Milana Kučana v slovenski zunanji politiki", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 743–754.
- Repe, Božo in Kerec, Darja**, *Slovenija, moja dežela. Družbena revolucija v osemdesetih letih* (Ljubljana, 2017).
- Rupel, Dimitrij**, *Skrivnosti države. Spomini na domače in zunanje zadeve 1989–1992* (Ljubljana, 1992).
- Rupel, Dimitrij**, *Srečanja in razbajanja. Optimistični zapiski o slovenskih zunanjih zadevah v prvem desetletju* (Ljubljana, 2001).
- Rupel, Dimitrij**, "Zunanjepolitični vidiki osamosvojitve Slovenije", *Acta Histriae* 11, št. 1 (2003), str. 119–128.
- Rupel, Dimitrij**, "Managing Yugoslav Crises: Conference on Yugoslavia in the Hague (1991) and the Challenges of Multilateral Diplomacy", *Acta Histriae* 21, št. 3 (2013), str. 329–360.
- Ruzicic-Kessler, Karlo**, "Avvicinamento e cooperazione interregionale: la Jugoslavia nei rapporti di vicinato con l'Austria e l'Italia (1968–1978)", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 787–806.

- Silber, Laura in Little, Allan**, *The Death of Yugoslavia* (London, 1996).
- Slivnik, Danilo**, *Sto osamosvojitvenih dni* (Ljubljana, 1991).
- Stokes, Gale**, "American National Intelligence Estimates on Yugoslavia", v: Trgovčević, Ljubinka (ur.), *125 Years of Diplomatic Relations between the USA and Serbia* (Belgrade, 2008).
- Ströhm, Carl Gustaf**, *Obne Tito kann Jugoslawien überleben?* (Graz–Wien–Köln, 1976).
- Tenca Montini, Federico**, "La soluzione migliore per Trieste: la proposta jugoslava di amministrazione congiunta del Territorio libero di Trieste (1952–1953)", *Acta Histriae* 26, št. 3 (2018), str. 713–732.
- Udovič, Boštjan**, "'We Told the Truth about Yugoslavia ...': Slovenian (Para)diplomats in 1990–1992", *Annales, Series Historia et Sociologia* 27, št. 4 (2017), str. 713–730.
- Urbanc, Nataša (ur.)**, *Enotni v zmagi. Osamosvojitve Slovenije* (Ljubljana, 2006).
- Varsori, Antonio**, *L'Italia e la fine della guerra fredda. La politica estera dei governi Andreotti (1989–1992)* (Bologna, 2013).
- Zaccaria, Benedetto**, *La strada per Osimo. Italia e Jugoslavia allo specchio (1965–1975)* (Milano, 2018).
- Zimmermann, Warren**, *Izvor pogube. Jugoslavija in njeni uničevalci. Zadnji ameriški veleposlanik pripoveduje, kaj se je zgodilo in zakaj* (Ljubljana, 1998).
- Zupančič, Rok**, "Preprečevanje, prepričevanje, obžalovanje: ZDA, razpad SFRJ in diplomatsko (ne)priznanje neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije (1990–1992)", *Teorija in praksa* 53, št. 2 (mar.-apr. 2016), str. 312–344.

Author: **BAJC Gorazd**

Ph.D., Associated Professor

Co-Author: **OSOJNIK Janez**

M.A. of History, Young Researcher

Co-Author: **FRIS Darko**

Ph.D., Full Professor

University of Maribor, Faculty of Arts, Department of History
Koroška 160, SI–2000 Maribor, Slovenia

Title: SOME ASPECTS OF SLOVENIA'S INTERNATIONAL RECOGNITION WITH PARTICULAR REFERENCE TO THE AMERICAN PERSPECTIVE, JUNE 1991–APRIL 1992

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*

Maribor, 19 (2019), No. 1, pp. 217–256, 156 notes, 3 pictures

Category: 1.01 Original scientific paper

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Keywords: United States of America, European Economic Community, Yugoslavia, Slovenia, 1991, international recognition, diplomacy, The New York Times

Abstract: Based on the study of newspaper material (both Slovenian and foreign, especially The New York Times), published documents and the most relevant literature, the article focuses on the diplomatic efforts of Slovenian political leaders to achieve Slovenia's international recognition, and the reaction of the rest of the world to it. The position of US official policy on the issue of Slovenia's international recognition is particularly emphasized, as well as the reporting of the US press on the policy of the United States of America and the countries of the European Economic Community towards Slovenia. The timeframe covered by the article is from the end of June 1991, when Slovenia (as well as Croatia) declared independence, to the first half of April 1992, when the United States recognized Slovenia as an independent and sovereign state.